

Guia pedagògica

“EL REFUGI DEL SOMNI”

La pau comença en l'educació:
drets humans a la Comunitat Valenciana.

comité autonòmic
unrwa
comunitat valenciana

Agència de les Nacions Unides per als refugiats de Palestina.

www.unrwa.es

Edició: UNRWA Comunitat Valenciana / Edicions 96 SL

Textos: UNRWA Comunitat Valenciana, València, Desembre 2016

Disseny i maquetació: Josep Olaso / Edicions 96 SL

UNRWA Comunitat Valenciana / Agència de Nacions Unides per als refugiats de Palestina

C/ Roger de Lauria núm. 14 3r C, València
Telèfon: 96 331 3615
www.unrwa.es
www.escuelasporlapaz.com
www.noarrinconemoslapaz.org

Aquesta publicació ha estat realitzada amb el suport financer de la Generalitat Valenciana sobre la base dels continguts elaborats prèviament amb l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID) i el Govern de Navarra.

Les opinions expressades en aquesta publicació no reflecteixen l'opinió de la Generalitat Valenciana.

Continguts publicats sota la llicència CC by-SA:
Creative Commons atribució-compartir igual

Guia pedagògica

“EL REFUGI DEL SOMNI”

La pau comença en l'educació:
drets humans a la Comunitat Valenciana.

Agència de les Nacions Unides per als refugiats de Palestina.
www.unrwa.es

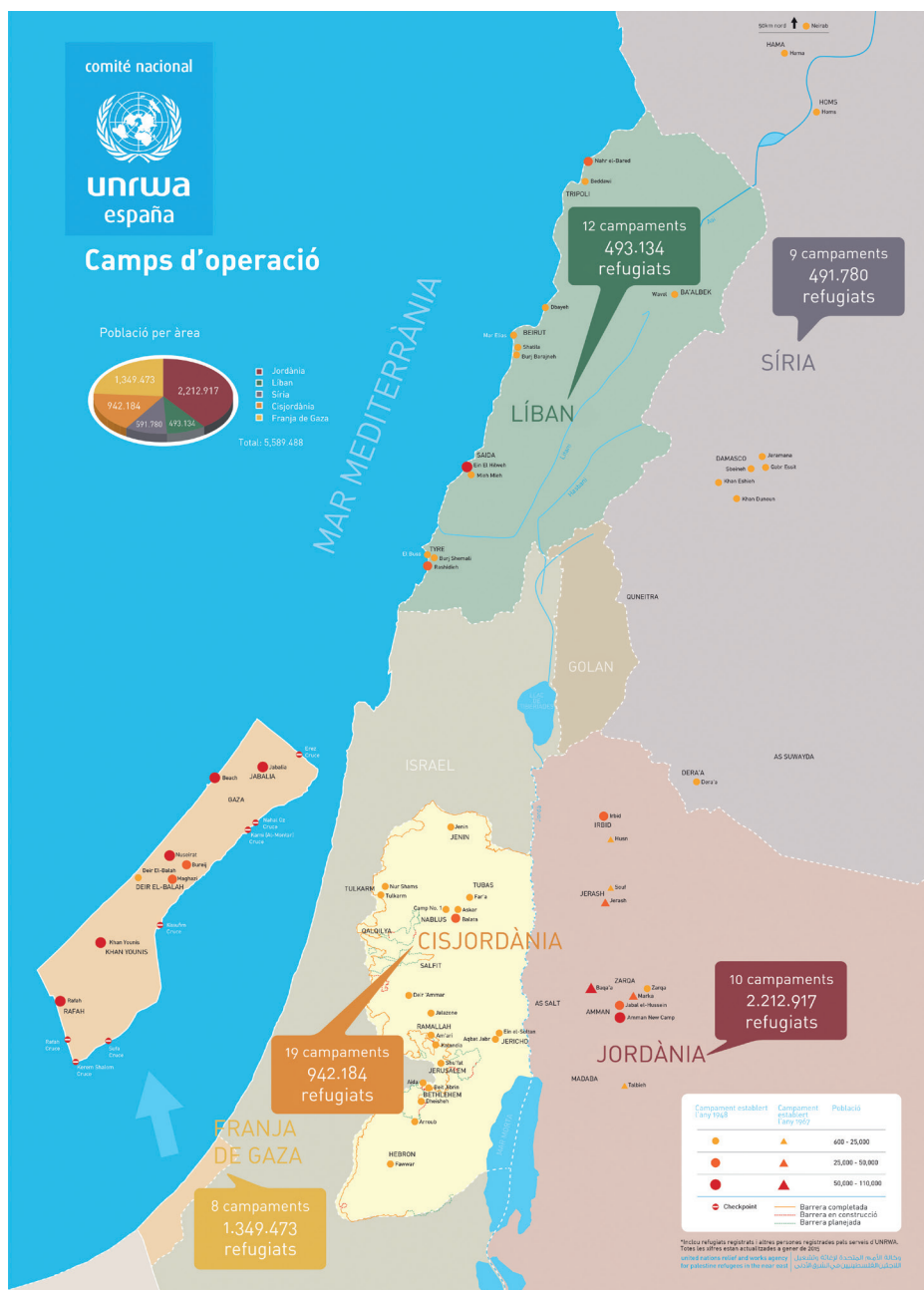
Índex

UNRWA España. Qui som?	5
Introducció	7
Què és l'Educació per al Desenvolupament?	10
Teatre de l'Oprimit com a ferramenta educativa	18
La guia: "El Refugi del Somni"	24
El teatre fòrum als centres educatius	25
Text obra teatral "El Refugi del Somni"	30
Activitats pràctiques	38
Drets vulnerats	38
Un títol, una imatge	39
Zapping d'una obra de teatre	40
La història de Fadihja i Ferran	41
Artistes i periodistes	42
Expressant sentiments	43
Bibliografia	44
Annex I: Declaració Universal dels Drets Humans	47
Annex II: La població refugiada de Palestina: Una aproximació històrica al conflicte palestí-israelià	53
Annex III: La situació humanitària de la població refugiada de Palestina al territori Palestí ocupat	65

UNRWA Espanya. Qui som?

L'Agència de Nacions Unides per als refugiats de Palestina (UNRWA) es l'Agència més antiga de Nacions Unides que a més treballa en un dels conflictes de major durada del món: el palestí-israelià. Naix sota el mandat de l'Assemblea General de Nacions Unides en 1949, encara que és l'1 de maig de 1950 quan l'Agència va començar les seues operacions amb l'objectiu de brindar suport d'emergència i assistència social a les més de 700.000 persones refugiades de Palestina víctimes de la primera guerra àrab - israeliana.

Avui, més de 65 anys després, la població refugiada de Palestina ascendeix a més 5,5 milions de persones a les quals UNRWA presta no només assistència, sinó que també promou projectes de desenvolupament i actua en defensa dels drets d'aquesta població en les 5 àrees d'operacions (Líban, la franja de Gaza, Síria, Cisjordània i Jordània), tot esperant una solució pacífica i duradora a la difícil situació.

Com treballa l'Agència

UNRWA ha treballat pel benestar i el desenvolupament humà al llarg de quatre generacions de refugiats i refugiades de Palestina. Originalment concebuda com una organització temporal per a un període de tres anys, l'Agència ha hagut d'adaptar gradualment els seus programes per satisfer els canvis de necessitats de la població refugiada durant més de sis dècades.

Des que es va crear, l'Agència ha treballat sense interrupció tant en temps de relativa calma a Orient Mitjà com en temps d'enfrontament armat, oferint programes de desenvolupament i acció humanitària a la població refugiada de Palestina com a educació, salut, serveis socials, micro-finançament, protecció de drets humans i ajuda d'emergència, entre altres.

Actualment, gestiona 58 camps de refugiats i més de 900 instal·lacions en les quals treballen prop de 33.000 persones, de les quals el 99% té estatus de refugiat. Compta amb 685 escoles a les quals assisteixen més de mig milió d'estudiants de tot l'Orient Mitjà; 137 centres de salut primària que proporcionen més de 9 milions de consultes; 49 centres socials i de formació per a dones, i 37 centres de rehabilitació per a persones refugiades en situació de discapacitat, així com altres centres de serveis comunitaris.

El compromís de UNRWA Comunitat Valenciana

UNRWA Comunitat Valenciana naix el 2006 amb dos objectius fonamentals: mostrar a la població espanyola i valenciana la situació en la qual viu la població refugiada de Palestina, i difondre la labor humanitària i de protecció que UNRWA realitza des de fa més de 65 anys. A més, treballa perquè entitats valencianes, tant públiques com privades, recolzen el manteniment dels serveis a la població refugiada de Palestina a través de UNRWA.

Compleix aquesta labor a través del treball que realitza a les àrees de: Acció Humanitària, Desenvolupament i Educació per al Desenvolupament, i Sensibilització a la Comunitat Valenciana. En Educació per al Desenvolupament, les seues intervencions pretenen despertar consciències crítiques i dotar d'eines a la població valenciana per a la seua participació com a ciutadania global i la seua mobilització social enfront de la delicada situació humanitària de la població refugiada de Palestina. Com a eixos transversals, l'organització duu a terme la seua labor des de la promoció dels Drets Humans, el Dret Internacional Humanitari, la Cultura de Pau i la Igualtat de Gènere.

Introducció

En un moment de crisi global, l'Educació per al Desenvolupament, més que mai, es converteix en un dels puntals d'una societat justa, equitativa, inclusiva i sostenible que aposte pel coneixement de la realitat a partir de la crítica i la voluntat transformadora. L'Educació per al Desenvolupament en espais formals i no formals té vocació emancipadora i ajuda a fomentar la solidaritat entre les persones, el sentit crític, el coneixement de la realitat global a partir de les coses més quotidianes i locals, i la mobilització i l'acció per al canvi social.

Des de la Carta Constitutiva de les Nacions Unides i la Declaració Universal de Drets Humans¹ (1948) passant pels Pactes Internacionals sobre els Drets Civils i Polítics, i els Drets Econòmics, Socials i Culturals, i les diferents Convencions i instruments internacionals de drets humans, com la Convenció per la Eliminació de qualsevol forma de Discriminació contra les Dones (CEDAW), la societat s'ha anat dotant de mecanismes de garantia, defensa i protecció dels Drets Humans. Així mateix, ha anat establint marcs de desenvolupament aplicables als països desenvolupats i amb caràcter universal, com són els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM) i els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), respectivament, l'objectiu del qual és la consecució i garantia dels Drets Humans.

A la Declaració del Mil·lenni, la qual va ser adoptada pels països membres en l'Assemblea General de les Nacions Unides en la Cimera del Mil·lenni, celebrada del 6 al 8 de setembre de l'any 2000, es van establir una sèrie d'objectius a través dels quals es decretava una nova aliança per ressaltar no només la responsabilitat dels països en desenvolupament de posar ordre en els seus propis assumptes, sinó també la dels països desenvolupats de recolzar aquests esforços. A partir d'aquesta Declaració, es van establir 8 Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM) dirigits als països en desenvolupament o del Sud i centrats en una agenda de desenvolupament que alguns van qualificar "de mínims": eliminació de la pobresa i la gana, educació primària universal, igualtat de gènere, reducció de la mortalitat materna i infantil, eradicació de malalties transmissibles com el VIH/Sida, Malària i Tuberculosi, millora de la gestió sostenible de recursos naturals per donar resposta a les necessitats actuals dels éssers humans però sense posar en risc les capacitats del medi ambient per poder seguir donant respostes a aquestes en el llarg termini, i l'establiment d'una Aliança Mundial per al Desenvolupament. Els 8 ODM establerts contenen un total de 21 metes que s'havien d'aconseguir l'any 2015. Successius informes de seguiment han mostrat que, encara que s'ha avançat en l'assoliment d'aquestes metes (han estat significatius els avanços en la reducció de la pobresa i l'accés a l'educació primària de xiquets i xiquetes), no s'han aconseguit íntegrament l'any 2015.

Els ODM i les seues metes han estat revisats i millorats a partir d'un procés públic i participatiu de més de dos anys amb la societat civil i els governs dels estats membres de Nacions Unides que ha conclòs amb el disseny d'una Agenda de Desenvolupament vigent fins a l'any 2030, aprovada el 25 de setembre en l'Assemblea General de les Nacions Unides.

1. Veure Annex I: Declaració Universal de Drets Humans.

Estem decidits a posar fi a la pobresa i la gana a tot el món d'ara a 2030, a combatre les desigualtats dins dels països i entre ells, a construir societats pacífiques, justes i inclusives, a protegir els drets humans i promoure la igualtat entre els gèneres i l'apoderament de les dones i les niques, i a garantir una protecció duradora del planeta i els seus recursos naturals, assenyalaren els Estats en la resolució.

D'aquesta agenda s'extrauen 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) i les seues corresponents 169 metes², amb un gran abast ja que aborden els elements interconnectats del desenvolupament sostenible: el creixement econòmic, la inclusió social i la protecció del medi ambient. Busquen, principalment, afrontar les causes fonamentals dels problemes detectats i no solament els símptomes. Són de caràcter universal, aplicables a tots els països, no només als que estan en desenvolupament, i s'hauran de desenvolupar abans de l'any 2030.

Quadre 1: 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) vigents fins l'any 2030.

Educar una ciutadania crítica i compromesa

La participació ciutadana i la transformació social tenen el seu procés. Igual que en l'edificació d'una casa, cal seguir uns passos. Sovint es parla de la construcció d'una escala, i no per utilitzar un símil qualsevol, sinó perquè cada esglaó està basat en la construcció dels anteriors i això és alguna cosa molt important. No es pot construir un sisé esglaó si no es construeixen els cinc anteriors.

Aquesta guia busca contribuir a la construcció dels primers esglaons d'aquesta escala que porta a una ciutadania crítica i compromesa amb els Drets Humans a través de l'educació per al desenvolupament en espais formals d'Educació Secundària. Per a això, pretén proporcionar eines a la població per a la participació i la transformació social, per lluitar contra les injustícies de manera solidària, per un desenvolupament global i sostenible que comence per les coses locals per aconseguir les coses globals.

2. <http://www.un.org/sustainabledevelopment/es/objetivos-de-desarrollo-sostenible/>

L'Educació no és només un Dret, sinó que és una eina per al coneixement, la protecció i la demanda de la resta de drets. Ningú millor que les persones, que en som les titulars dels drets, per formar part de la construcció, defensa, garantia i protecció dels nostres propis drets fonamentals. El desenvolupament normatiu dels Drets Humans ha estat possible gràcies a una ciutadania informada i formada que reclama, defensa i reivindica els seus drets.

Els primers apartats d'aquesta guia són una aproximació i introducció a una de les eines educatives que de manera integral treballa des dels Drets Humans: l'Educació per al Desenvolupament. A partir d'aquest concepte, ens aproximarem a les diferents dimensions com la Cultura de pau, els enfocaments de drets humans i de gènere, la interculturalitat i els Objectius de Desenvolupament Sostenibles per finalitzar amb l'Educació en Drets Humans realitzant aquest treball mitjançant una dels vessants més potents del teatre de l'oprimit, eina emancipadora que serveix per a l'apoderament i la transformació social de la ciutadania.

Foto 1: IES Les Alfàbegues (Bétera)

Què és l'Educació per al Desenvolupament?

L'Educació per al Desenvolupament (EpD) és una eina educativa aplicable a les diferents esferes de la vida que pretén potenciar en les persones el coneixement, el sentit crític i una visió del món global partint de la realitat quotidiana. Encara que al principi, quan va començar a utilitzar-se el terme, es pensava que l'Educació per al Desenvolupament es tractava d'un procés que promovia i difonia l'educació als països empobrits, la veritat és que l'EpD cerca, a través de diferents estratègies i eines, lluitar contra la desigualtat promovent canvis socials sostenibles en el temps. És a dir, es tracta d'un procés de conscienciació i de foment del sentit crític als països del nord que arribi a transformar la societat en el seu conjunt.

En un món cada vegada més interdependent, les coses que ocorren en un determinat lloc no resulten alienes ni lliures de conseqüències per a la resta del planeta. A nivell global s'ha de reconèixer el valor i enriquiment que ens aporta l'obertura a les diferents cultures i realitats per part de tots i totes les ciutadanes del món.

L'EpD no pot considerar-se un concepte restringit únicament a una part específica del currículum o a una activitat donada. La veritat és que no existeix una definició tancada d'Educació per al Desenvolupament, es tracta d'un concepte versàtil, dinàmic i viu que va canviant i adaptant-se a les diferents realitats socials i als nous paradigmes.

No obstant això, totes aquestes definicions tenen elements en comú que constitueixen la base teòrica de l'Educació per al Desenvolupament: transformació social, interculturalitat, Drets Humans, Objectius de Desenvolupament Sostenible, gènere, equitat, justícia social, solidaritat, sud, drets de les dones, canvi, crítica, societat civil, futur, aprenentatge, global, local, anàlisi, mobilització.

Educació per al Desenvolupament és...

...un procés educatiu constant encaminat a promoure una ciutadania global a través de coneixements, actituds i valors capaços de generar una cultura de pau i solidaritat compromesa amb la lluita contra la pobresa i l'exclusió, així com amb un desenvolupament humà sostenible.

...oferir informació objectiva sobre les relacions entre el nord i el sud i aportar claus que permeten comprendre les causes tant estructurals com a conjunturals que expliquen les situacions en què es troben els diferents països.

...conèixer la realitat de les persones que passen necessitats o pateixen diferents catàstrofes, empatitzar amb elles i rebutjar les injustes les situacions de pobresa, gana, marginació, humanitàries i de refugi, guerres en què es troben immerses, etc.

...iniciar un procés educatiu en el qual s'aporten visions crítiques i complexes de la realitat que integren qüestions com l'enfocament basat en drets humans,

la perspectiva de gènere, intercultural, ecològica, de classe i que capacite a la gent per transformar el seu mitjà proper.

...un procés de construcció cultural en el qual les persones rebutgen les visions simplistes i estereotipades de la realitat i aprecien el valor de la diversitat cultural.

...el procés formatiu que, partint de l'anàlisi de la realitat global, promou valors i actituds de solidaritat local i internacional, i condueix a la implicació i al compromís per a l'acció participativa i transformadora.

...mantenir a l'opinió pública informada de la realitat de la pobresa al món i de les causes i estructures que la perpetuen; i facilitar una millor comprensió de la interdependència entre països, de les causes de la desigualtat i de les seues possibles solucions.

Mapa de Peters ³	Discriminació	Població refugiada
Països empobrits/ enriquits Primer món/Quart món	Sostenibilitat ambiental	Regles del comerç internacional
Interculturalitat	Feminització de la pobresa	Drets Humans
Comerç Just	Equitat/Igualtat de Gènere	Ajuda Oficial al Desenvolupament
Deute extern	Organismes Internacionals	Desigualtat
Condicions de vida	Malalties oblidades	Accés a l'aigua potable, la salut i l'educació
Campanyes solidàries	Sobirania alimentària	Persones
Justícia	Treball infantil	Solidaritat
Feina digna	Drets de les Dones	Economia de l'atenció
Pobresa	Estereotips	Justícia

Quadre 2: Conceptes per a desenvolupar activitats d'Educació per al Desenvolupament

3. La projecció del mapa de Peters (anomenat així per Arno Peters) és una projecció cartogràfica que aparegué per primera vegada en 1856, publicada en el *Polish Geographical Magazine* per James Gall. La projecció de Peters es equiàrea, representa proporcionalment les àrees de les distintes zones de la Terra. La projecció Peters tracta de fugir de la imatge eurocèntrica del món, i és capaç de representar les latituds altes fins els 90°. Les distorsions menors es troben en les latituds mitjanes, on viu la major part de la població.

Espais on es desenvolupa l'Educació per al Desenvolupament

L'EpD es desenvolupa a tots els espais on transcorre la vida de les persones:

- 1. Formals:** Hi ha una formació reglada, intencional i planificada, com en els centres escolars (Educació Primària, Secundària i universitària) que abasta gran part de la vida de les persones. Per això, és d'especial rellevància la inclusió de l'EpD en aquests espais. Des d'ací, l'EpD es recolza en dos pilars: el cognitiu (a través de com es duu a terme el coneixement de la realitat, mirar al món sent capaços d'analitzar i raonar què és el que està passant al voltant) i el moral (conformat per valors, actituds i comportaments). En l'actualitat, en aquest espai es tendeix majoritàriament a allunyar-se d'activitats puntuals i de caràcter extracurricular, treballant per aconseguir una incorporació plena de l'EpD en els currículums educatius de forma transversal, en els projectes de centre i de manera explícita en determinades activitats. A més d'intervenir directament amb l'alumnat, és important promoure accions perquè els equips docents adquirisquen coneixements, eines i recursos pedagògics com aquest Quadern perquè es converteixen en agents multiplicadors de l'EpD. De fet, en els últims anys s'ha apostat per anar consolidant xarxes docents i realitzar encontres i espais d'intercanvi d'experiències.
- 2. Informals:** És l'aprenentatge continu i espontani que es realitza al llarg de la vida a través per exemple dels mitjans de comunicació, la família, les relacions socials amb amistats o companys/es d'estudis i treball, noves tecnologies de la informació i la comunicació com a xarxes socials, etc. Són totes aquelles activitats que, encara que no formen part d'un procés educatiu, tenen gran calat en les idees i opinions de les persones, així com en els seus actes, en definitiva, en la creació de l'imaginari col·lectiu.
- 3. No formals:** És la formació que es desenvolupa fora de l'àmbit escolar i universitari (educació per a adults i adultes, formació professional, animació sociocultural, acadèmies...). Si bé és cert que aquest tipus d'educació no es troba reglada, sí que cal tenir en compte que s'organitza i estructura entorn d'una sèrie d'objectius.

Perquè l'EpD es dirigeixi de manera satisfactòria cap a la creació d'una ciutadania global que analitzi les diferents situacions entorn de les seues causes i conseqüències, es fa imprescindible la col·laboració entre diferents actors de l'EpD i l'articulació de diferents espais educatius i socials. El treball en xarxa en l'EpD, no només en educació formal, deixa de ser una opció per convertir-se en un element essencial d'aquesta, entès com un espai per a l'aprenentatge, intercanvi d'experiències, construcció del discurs...

En entendre l'educació com un ens transformador i amb capacitat de realitzar canvis en les societats, no s'ha de tancar a l'àmbit de l'educació curricular i, per tant, formal, sinó que ha de complementar-se amb la resta d'àmbits on opera l'EpD, com són l'Educació no formal i la informal, les quals arriben a ser de gran importància i utilitat de cara a conformar una ciutadania global amb sentit crític capaç de comprometre's i responsabilitzar-se amb la defensa dels Drets Humans. S'ha de buscar una aliança entre aquests tres espais.

Perquè l'EpD pugui dur-se a terme de manera que es presenti com una estratègia a llarg termini a través de la qual aconseguir els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) i garantir l'exercici dels Drets Humans, ha de comportar la participació tant dels països del Nord com dels països del Sud, fomentant la participació i l'intercanvi entre ambdues societats i que connecte les realitats locals amb la conformació d'una societat global inclusiva, equitativa i sostenible.

Àrees de treball de l'Educació per al Desenvolupament

Com ja s'ha esmentat, vivim en un món on es fa necessari tenir una consciència global partint de les situacions particulars, ja que alguna cosa que ocorre en un determinat lloc del món pot tenir conseqüències en molts altres i diferents llocs. És per això que es fa necessari un món no només globalitzat econòmicament, sinó també en Drets Humans.

L'EpD disposa de diferents àrees de treball en funció dels objectius de la seua actuació, la durada o l'espai en el qual es desenvolupa. No obstant això, no són excloents les unes de les altres, és a dir, al llarg d'un procés educatiu, per exemple, es pot incidir i utilitzar diverses d'elles, de manera que es complementen entre elles, aprofundint d'igual o diferent manera en tenir-se en compte les necessitats de l'alumnat, la seua edat i etapa escolar. Així podem trobar les següents àrees o eines:

- 1. Sensibilització:** És una acció a curt termini, sovint puntual i que no aprofundeix en les causes de la situació denunciada, però sí que t'alerta que alguna cosa està succeint, despertant d'aquesta manera l'interés cap a determinades situacions. Per exemple, en el cas d'un anunci televisiu part d'una campanya que informa sobre la situació de fam en un país empobrit sense aprofundir en les causes polítiques, socials, econòmiques o naturals que subjeuen a aquesta fam. Aquesta és una formació incompleta, però constitueix el primer pas de la presa de consciència de les causes del problema que es tracta. La sensibilització obre finestres perquè les persones s'interessin per una determinada realitat i s'informen. Sol desenvolupar-se en espais informals.
- 2. Educació - Formació per al Desenvolupament:** Encara que també és sensibilitzadora, consciència més, ja que pretén ser un procés a mitjà-llarg termini en el qual s'utilitzen metodologies educatives de diversa índole, sent en la seua majoria participatives i d'experiències. Permet aprofundir en l'anàlisi de les causes, de les circumstàncies, de les conseqüències i en propostes de canvi per a les mateixes. És el que en paraules de Paulo Freire, educador i pedagog brasiler, es denomina *concientización*. La concientización és el procés pel qual les persones no només prenen consciència de la seua realitat, sinó que ho fan en forma crítica, comprometent-se amb el seu canvi concret. S'implementa en espais educatius formals i no formals.
- 3. Investigació per al Desenvolupament:** Pretén fonamentar respostes a determinades situacions de desenvolupament i desigualtat a través d'una

anàlisi en profunditat de les mateixes utilitzant tècniques de recerca social, amb especial èmfasi en les quals promouen la recerca-acció. Com a característica trobem el treball interdisciplinari realitzat des de diferents perspectives socials com l'antropologia, sociologia, pedagogia, la psicologia social o el dret. No obstant això, la recerca no té per què realitzar-se només per part de diferents organitzacions i/o experts i expertes, si no que tots els ciutadans i ciutadanes poden involucrar-s'hi investigant per ells mateixos, arribant així a aconseguir una major comprensió de la societat en la qual viuen, en convertir-se en els i les protagonistes, i el seu sentit crític cap a la manera de veure el món en el qual viuen. Té lloc als tres espais citats.

4. Incidència política i mobilització social: Ambdues estan íntimament lligades a les anteriors eines ja que les persones una vegada han estat sensibilitzades sobre una determinada situació i s'han format i investigat sobre la seua realitat, solen voler fer un pas endavant, pujar un escaló més i s'enfronten a ella de diferent manera, de forma individual com a titulars de drets i col·lectiva com a part de la societat civil organitzada (titulars de responsabilitats) despertant un major sentit crític. Aquestes accions pretenen influir en les decisions polítiques adoptades per titulars d'obligacions les decisions de les quals poden afectar a les estructures socials, econòmiques i/o polítiques bé a nivell local o a nivell global. La mobilització social permet a la ciutadania i a diferents entitats participar en la vida política, alguna cosa essencial per al desenvolupament humà de qualsevol societat. Pot tenir lloc als tres espais esmentats. Els mitjans de comunicació, campanyes i les xarxes socials són eines molt útils en aquest tipus d'activitats.

Encara que s'ha parlat de diferents àrees des dels quals abordar l'EpD, igual que aquestes es poden emmotllar i adaptar a les edats de les persones que les utilitzen i a els qui es dirigeixen, també poden ser dutes a terme de manera simultània, i no només consecutiva. Això pot veure's, per exemple, al moment de fer recerca ja que alhora que aquesta s'està desenvolupant, es pot implementar paral·lelament un procés de sensibilització que complementa/reorienta els coneixements de la persona que ho duu a terme.

Evolució històrica de l'Educació per al Desenvolupament

L'EpD compta amb més de cinquanta anys d'història en l'àmbit europeu i més de vint en l'Estat espanyol. Els seus orígens estan molt vinculats a l'evolució en les teories del desenvolupament i la cooperació per al desenvolupament que es va iniciar en la dècada dels 50. Va ser el president nord-americà Truman el que en un famós discurs va apel·lar directament als estats més desenvolupats perquè recolzaren als subdesenvolupats. Més de mig segle després, l'Educació per al Desenvolupament compta amb un corpus teòric propi, evolucionat i que s'adapta a la realitat social i política canviant. Aquesta evolució, recollida en diferents generacions d'EpD, ha estat possible també gràcies als aprenentatges obtinguts a través de la pràctica i als diferents canvis esdevinguts tant a nivell internacional com a local.

Primera generació: enfocament caritatiu-assistencial (1950 - 1960)

És l'antecedent de l'EpD. Va estar estretament vinculada al corrent confessional. La seua labor consistia en l'enviament de personal de les Organitzacions No Governamentals de Desenvolupament (ONGD) als països beneficiaris de l'ajuda, sent aquesta de tipus humanitari i alimentària, mentre que les activitats que es realitzaven als països emissors d'ajuda estaven més enfocades a la sensibilització de manera puntual, l'obtenció de fons i l'autopromoció de la pròpia entitat.

Es buscava tenir molta presència en mitjans de comunicació massius, però escàs rigor i qualitat educativa. Els temes giraven entorn de l'actualitat circumstancial com a malalties pandèmiques, fams o desastres naturals. Un exemple que ha perdurat fins als nostres dies són els Telemaratons.

Segona generació: el naixement de l'EpD sota l'enfocament de desenvolupament (1960 - 1970)

Aquesta generació sorgeix en els anys 60 seguint les teories de desenvolupament que en el sentit econòmic van suposar l'ampliació de la bretxa entre països desenvolupats i subdesenvolupats. L'any 1966, s'adopta el Pacte de Drets Civils i Polítics per part dels estats membres de les Nacions Unides, encara que entra en vigor l'any 1976.

En aquesta etapa l'EpD es va centrar a continuar amb la sensibilització de la ciutadania dels països emissors d'ajuda. Es comença també a posar èmfasi a donar a conèixer les circumstàncies locals del mitjà en el qual actuaven les ONGD i les comunitats que es beneficiaven de l'ajuda. Al seu torn, emergeix un nou discurs que es distancia de l'assistencialisme i que insisteix en la idea de la cooperació, a través de la qual s'ajuda als qui volen ajudar-se a si mateixos, però sense posar en dubte el model dominant ni identificar els obstacles estructurals al desenvolupament.

D'altra banda, la visió del progrés d'Occident com a únic camí cap al progrés, la insistència en la transferència de tecnologia i coneixements occidentals moderns a societats considerades ignorants i primitives feia pal·lès un clar caràcter eurocèntric dels continguts transmesos per l'EpD en aquesta època.

Tercera generació: l'EpD crítica i solidària (1970 - 1980)

En els anys 70 es defineix un nou escenari per l'EpD que es caracteritzaria per enfocaments més crítics i una creixent presa de consciència sobre la responsabilitat històrica dels països amb major creixement econòmic enfront d'aquells en vies de desenvolupament.

Aquesta generació va iniciar la presa de consciència sobre problemes d'àmbit mundial com el creixement demogràfic, la deterioració mediambiental, etcètera, que fan augmentar la consciència que tots els països són dependents els uns dels altres.

Es passa d'un model assistencial (cobertura de les necessitats bàsiques dels països beneficiaris) a un model centrat en les causes estructurals de la situació de les poblacions afectades, més concretament en els factors his-

tòrics i les conseqüències negatives del colonialisme i el neocolonialisme que recauen sobre les colònies. A més, s'analitzen i critiquen les polítiques de desenvolupament i d'ajuda vigents, es ressalta la responsabilitat dels països del Nord en l'injust ordre internacional i es qüestiona la imposició dels models occidentals de desenvolupament.

Com a conseqüència d'aquests canvis, en els anys 70 es va produir un creixement de les iniciatives sobre EpD en el si de les ONGD. Aquestes van assumir la necessitat d'obrir els continguts curriculars escolars als problemes mundials, de reflectir a l'educació les qüestions de la cooperació internacional i d'incorporar les propostes crítiques, solidàries i revolucionàries dels corrents de renovació pedagògica i dels moviments socials emergents, com el desenvolupat per Paulo Freire, les teories del qual són la base de l'EpD actual. Va ser en aquesta dècada quan es va aprovar el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (DESC).

Quarta generació: l'Educació per al Desenvolupament humà i sostenible (1980 - 2000)

L'EpD passa a ser considerada una finalitat en si mateixa. Ha de promoure la comprensió dels problemes del desenvolupament econòmic i de diferent tipus, i ser capaç de tenir una repercussió en la vida quotidiana: el canvi global depèn tant de països enriquits com d'aquells empobrits (coresponsabilitat).

La dècada dels vuitanta és considerada i denominada la Dècada perduda del Desenvolupament, la qual cosa també impacta en l'EpD, ja que s'inicia amb la crisi del deute i els programes d'ajust estructural que van tenir un fort impacte en el desenvolupament dels països. Mentre en la dècada dels noranta es dona la fi de la Guerra Freda i el naixement d'un Nou Ordre Internacional, i és on els plans d'ajust estructural van donant pas a una visió del desenvolupament com a desenvolupament humà, centrat en l'ésser humà i en l'enfortiment de les seues capacitats i oportunitats. Amartya Sen, economista especialitzat en el desenvolupament, contribuirà a la construcció d'aquest enfocament, així com el Programa de Desenvolupament de Nacions Unides (PNUD) amb l'establiment de l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH) recollit en els seus informes anuals. Es donarà pas a noves temàtiques: conflictes armats, drets humans, immigració, gènere, etc.

En aquest període s'elaboren, ratifiquen i entren en vigor instruments internacionals rellevants, com la Convenció per a l'Eliminació de totes les formes de Discriminació contra la Dona (CEDAW) i la Convenció de Drets de la Infància.

Cinquena generació: l'Educació per al Desenvolupament d'una ciutadania global (2000 -actualitat)

A la fi dels noranta, la crisi de l'anomenat estat del benestar obre pas a un procés accelerat de globalització neoliberal i privatització de l'economia mundial que afecta a tota la ciutadania del planeta. La debilitació de l'estat-nació i dels naixents règims democràtics són factors que posen de manifest la necessitat de buscar nous marcs de governar a nivell global.

L'any 2000, l'Assemblea General de Nacions Unides adopta la Declaració del Mil·lenni i estableix una Agenda de Desenvolupament per 2015 basada en el compliment de 8 Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM) per part dels països en vies de desenvolupament. Al setembre de 2015 aquesta mateixa Assemblea General adopta una altra Declaració que dóna lloc a l'Agenda de Desenvolupament 2030 de la qual emanen 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible que comporten una agenda de desenvolupament holística i universal, per a tots els països, dirigida a promoure un desenvolupament humà inclusiu, equitatiu i sostenible.

En aquest context, l'EpD es dota de nous continguts. D'una banda, ha de facilitar la comprensió crítica del model de globalització. Per una altra, ha de reafirmar el vincle entre desenvolupament, justícia i equitat. I finalment, ha de promoure una consciència de ciutadania global.

Teatre de l'Oprimít com a ferramenta educativa

El Teatre de l'Oprimít va ser creat per Augusto Boal en la dècada dels 50 a Brasil. Inspirat en la pedagogia de l'Oprimít de Paulo Freire i en diferents ciències humanes, pren les seues arrels en l'ètica i en la solidaritat. Es basa en la idea que totes les persones som artistes i podem utilitzar la pràctica de l'art escènic com un lloc d'expressió, una activitat dedicada a humanitzar a la humanitat, a l'hora que un mecanisme de transformació social.

Per Boal, l'espectador deixa de ser-ho per transformar-se en protagonista de l'acció dramàtica amb l'objecte de preparar accions reals que conduïsquen a inventar un altre món, perquè un altre món és possible. Partint de situacions reals, el Teatre de l'Oprimít, estimula l'intercanvi d'experiències entre actors i espectadors mitjançant la seua intervenció directa en l'acció teatral, buscant l'anàlisi i la comprensió de l'estructura representada així com mitjans concrets per a l'acció efectiva que transforme la mateixa.

Foto 2: IES Massamagrell (Massamagrell)

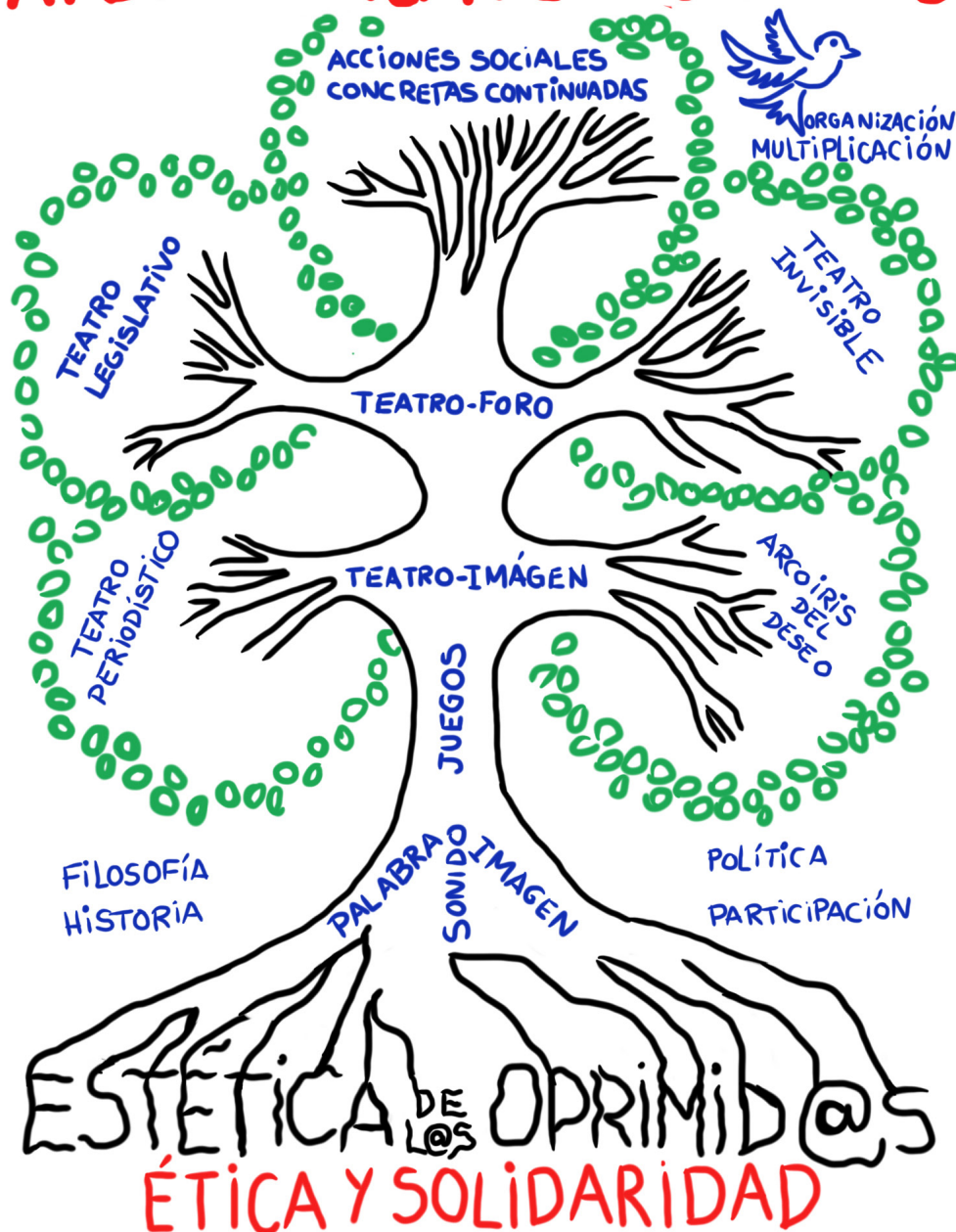
El Teatre de l'Oprimít es desenvolupa a través de quatre aspectes fonamentals:

- **Artístic:** La dramatització teatral constitueix una ferramenta per comprendre millor la realitat i transformar-la, primer en l'espai simbòlic de l'escena i després en la vida quotidiana.

- **Educatiu:** El Teatre de l'Oprimat motiva el desenvolupament d'una sèrie d'habilitats, actituds i hàbits fonamentals per a la vida social i la convivència. A més, no ensenya solucions sinó que obre el diàleg per buscar conjuntament una multitud d'alternatives als problemes socials que existeixen en la comunitat. De manera que fomenta el desenvolupament de persones responsables, autònomes, crítiques, actives, capaces d'enfrontar-se al desafiament de la democràcia, conscients de les realitats socials que els envolten i de les possibilitats de transformar-les.
- **Polític-social:** El Teatre de l'Oprimat no és ideologia ni partit polític, no és dogmàtic ni compulsiu, i és respectuós cap a totes les cultures. És un mètode d'anàlisi i una manera per arribar a societats més felices. Pel seu caràcter humanista i democràtic, és usat a tot el món i en tots els camps d'activitats socials, com: educació, cultura, art, política, treball social, psicoteràpia, alfabetització i salut pública.
- **Terapèutic:** El Teatre de l'Oprimat és l'instrument per arribar a descobrir-se u mateix i sobre l'Altre, per aclarir i expressar desitjos d'un mateix i comprendre els dels altres; un instrument per canviar circumstàncies que produeixen dolor i per realçar les que produeixen pau; per respectar diferències entre individus i grups, i per a la inclusió de tots els éssers humans en el Diàleg.

En definitiva, el Teatre de l'Oprimat és un conjunt d'exercicis, jocs i tècniques teatrals l'objectiu del qual és restaurar i restituir al seu just valor aquesta vocació humana que fa de l'activitat teatral un instrument eficaç per a la comprensió i la cerca de solucions a problemes socials. Les seues vessants pedagògiques, socials, culturals, polítiques i terapèutiques proposen transformar a l'espectador (ésser passiu) en protagonista de l'acció dramàtica (subjecte creador), estimuland-lo a reflexionar sobre el passat, transformar la realitat en el present i inventar un futur. En poques paraules, "estimular a no-actors" a expressar les seues vivències de situacions quotidianes a través del teatre.

ÁRBOL del TEATRO del OPRIMIDO

Il·lustració. Teatre de l'Oprimít i altres poètiques. El arbre del T.O. y de la Estética del Oprimido (Boal, 2005)

1. Teatre Imatge

En aquesta modalitat teatral no s'usa la paraula i es fomenta el desenvolupament d'altres formes de comunicació, expressió i percepció. S'empren les postures corporals, les expressions del rostre, les distàncies a les quals es col·loquen les persones durant la interacció, els colors i els objectes, per reflexionar sobre una situació d'opressió.

Una vegada els participants realitzen una escena amb els seus cossos, aquests han de quedar-se immòbils, simbolitzant una "fotografia". S'analitza un estat concret de conflicte personal o col·lectiu provocat per una

situació real d'opressió, por o exclusió, amb l'objectiu de buscar en grup alternatives reals de solució per portar-les a la pràctica.

Per entendre i poder practicar les tècniques del Teatre Imatge, és necessari tenir present un dels principis bàsics del Teatre de l'Oprimit: "la imatge d'allò real és real pel que fa a imatge" (Boal, 2001: 294). Per tant hem de treballar amb la realitat de la imatge, i no amb la imatge de la realitat. Qualsevol situació d'opressió engendra sempre signes visuals que es tradueixen en imatges i moviments. Ara bé, la pràctica teatral fa del cos el seu instrument principal ensenyant al participant a dominar-ho i fer-ho expressiu.

Les imatges elaborades posteriorment són dinamitzades mitjançant diferents procediments per així poder obrir un fòrum de debat o procedir a la dramatització d'un conflicte.

2. Teatre Periodístic

El Teatre Periodístic és un teatre d'urgència, naix en plena dictadura militar com a instrument de conscienciació i educació, amb l'objectiu d'evidenciar a través de tècniques teatrals, les informacions vetades pels mitjans de comunicació, marcats per la censura.

A través d'aquesta tècnica en l'actualitat es busca revelar a través de diferents lectures de la notícia, la veritat que hi ha darrere dels titulars, la qual cosa no s'ha dit o el que s'ha distorsionat.

El material del que es parteix és la premsa diària, encara que també se solen utilitzar revistes, fullets, enregistraments de televisió, etc. Es recopila el material i després d'una fase de treball de taula que comprèn una anàlisi de la notícia i les seues implicacions sociopolítiques. La notícia treu de context adquireix una altra dimensió.

L'obra de teatre, en conseqüència, es converteix en un muntatge compost per discursos autèntics, escrits, entrevistes, testimoniatges, fotografies, vídeos, fullets, etc., per poder reflexionar sobre elles en comunitat.

3. Teatre Fòrum

En el teatre fòrum les obres que es representen parteixen de l'anàlisi de les inquietuds, problemes i aspiracions d'una comunitat. Aquest problema pren forma de guió. Una vegada representat l'espectacle a través d'un grup d'actors, els espectadors poden participar convertint-se en *espect-actors*.

El procediment és molt senzill: una de les persones integrants del grup, que fa d'animador de sala diu en veu alta "stop", quan algú del públic espectador alça la mà perquè vol expressar el seu punt de vista sobre l'escena en curs, aleshores es para l'escena i es convida a l'espectador a intercanviar-se per un dels personatges, per teatralment mostrar una manera diferent d'actuar, una opció.

El teatre fòrum no dona la solució als problemes, però sí genera eines per expressar diferents punts de vista, experimentant i dialogant junts. És un assaig magnífic de la realitat. Permet generar un espectacle no convencional en el qual el públic exerceix d'actor i ciutadà. Un ciutadà crític i amb capacitat transformadora.

4. L'arc de sant Martí del Desig

L'Arc de Sant Martí del Desig és un conjunt de tècniques que pretenen ajudar a analitzar els colors dels nostres desitjos i voluntats, per harmonitzar-los de manera diferent amb altres proporcions i amb altres formes més acords amb la nostra felicitat.

Es tracta del teatre al servei de l'alliberament personal. Partint de les seues conegudes tècniques teatrals desenvolupades contra l'opressió social i política, Augusto Boal aconsegueix canalitzar l'energia transformadora de la representació teatral cap a la psicologia.

Part de la hipòtesi que l'opressió en moltes ocasions, es troba principalment en el cap de cada individu, a pesar que les veritables casernes de repressió policial estiguen fora. Permeten als espectadors enfrontar-se a les seues pròpies pors i prejudicis interns causants en molts casos de les opressions més esquives a una primera anàlisi com poden ser la solitud, la por al buit o la incapacitat per comunicar-se...

5. Teatre Invisible

És una forma de Teatre Social i Polític representada en un context real fora de l'escenari, com el carrer o un centre comercial, en el qual el públic no identifica als actors com a tals i per tant no saben que estan sent espectadors.

El lloc ha de ser un espai públic: un restaurant, un tren, un mercat, etc. I les persones que presencien l'obra són les que es troben en aquest moment i en aquest lloc. La representació, que sembla improvisada, ha d'estar realitzar pels actors de tal manera que els assistents han d'ignorar fins al final que estan presenciant una obra de teatre per evitar d'aquesta manera que es convertisquen en "espectadors". Les escenes representades han de mostrar injustícies socials i han de dirigir l'atenció de la gent i conduir-los cap a la discussió, ja que la finalitat del Teatre Invisible és cridar l'atenció sobre un problema social amb el propòsit d'estimular el debat i diàleg públic. La funció que compleix és fer que la gent parle i debatisca.

6. Teatre Legislatiu

És un intent d'utilitzar el teatre en un context polític amb el propòsit de crear una democràcia més participativa. És un mètode per involucrar a la ciutadania i un experiment entorn del potencial del teatre per generar canvi social. El Teatre de l'Oprimit transforma a l'espectador en actor, el Teatre Legislatiu transforma al ciutadà en legislador, el ciutadà fa la llei a través del legislador.

DINÀMICA DEL TEATRE LEGISLATIU

FASES	FINALITAT
Representació de l'Espectacle	• Informar sobre un problema col·lectiu • Prendre consciència de la seua complexitat
Teatre Fòrum	• Proposar i experimentar solucions alternatives
Canalització de propostes	• Dirigir propostes o altres estaments transcendent l'àmbit en el qual es van generar
Cèl·lula metabolitzadora	• Concretar i formalitzar propostes
Votació de propostes	• Discutir propostes formalitzades i votar en assemblea
Procés legislatiu	• Promulgar una nova llei o modificar-ne una existent

Quadre realitzat per Motos, T. en el seu article "Construyendo ciudadanía creativamente: El Teatro Legislativo de Augusto Boal", de l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives, Universitat de València. Grup IACAT

La guia: El Refugi del Somni

UNRWA Comunitat Valenciana, després de 10 anys d'experiència treballant en diferents espais educatius a través de la realitat de la població refugiada de Palestina, ha detectat la necessitat d'alumnat, de docents, Associacions de Pares i Mares (APYMAS), educadors i educadores, i de comptar amb eines que permeten fer front als nous reptes plantejats pels diferents canvis socials.

EL REFUGI DEL SOMNI és una guia dirigida a tot tipus de persones que, de manera directa o indirecta, estan vinculades a l'educació formal i no formal. El seu objectiu és respondre als reptes educatius que planteja un món, una societat i una economia cada vegada més globalitzada i interdependent on la pobresa, la justícia social, el canvi climàtic o els conflictes crònics, són habituals. Per això es pretén oferir ferramentes perquè la gent jove, però també la més major elabore respostes a aquests reptes des dels drets humans, la cultura de pau i des de la quotidianitat a la globalitat.

En aquest sentit, trobem en el Teatre de l'Oprimit (desenvolupat més amunt) un bon aliat per dur a terme activitats educatives. Es tracta d'una metodologia útil i eficaç, que afavoreix el desenvolupament d'estratègies d'ensenyament que abasten: l'aprenentatge de continguts diversos, el perfeccionament del llenguatge i l'expressió, la creativitat, el foment d'habilitats socials, entre uns altres. I que es caracteritzen per despertar la motivació, suscitar l'interès i estimular la set de l'alumnat cap al saber.

En aquesta ocasió, UNRWA Comunitat Valenciana ha optat per la tècnica dramàtica del Teatre Fòrum, una variació del Teatre de l'Oprimit. És una tècnica dinàmica, eminentment pedagògica i participativa des de la qual abordar temàtiques complexes, com el conflicte palestí-israelià i apta a més per a totes les edats.

Amb aquesta guia es persegueix, d'una banda, proporcionar recursos i eines de suport al professorat, i per una altra, que l'alumnat aconseguisca els següents objectius:

- Promoure una Educació en Drets Humans i la Cultura de Pau en les aules d'Educació Secundària.
- Apropar la realitat dels 5,5 milions de refugiats i refugiades de Palestina.
- Conèixer una aproximació històrica al conflicte palestí-israelià.
- Conèixer i promoure la defensa dels Drets Humans.
- Propiciar actituds empàtiques, remarcant la importància del coneixement de l'altre i eliminant qualsevol tipus de prejudicis i estereotips.
- Analitzar i transformar els conflictes des d'una opció no violenta, reconeixent la no violència com a alternativa real a l'enfrontament i afavorir el diàleg i la cooperació.
- Generar en l'alumnat una actitud participativa destinada a transformar la realitat, de manera que es convertisquen en agents actius de sensibilització i canvi.

Foto 3: IES Ferrer i Guardia

La primera part d'aquest apartat explica l'origen i els fonaments del Teatre Fòrum com a eina educativa així com els objectius i les competències que es treballen a través de la mateixa. Una segona part ofereix el guió de l'obra teatral "El refugi del somni" i planteja una sèrie de dinàmiques per treballar, entorn de l'obra, vinculades als drets humans i la resolució no violenta de conflictes. I finalment, es dona informació sobre la població refugiada de Palestina i la situació en tPo.

El Teatre Fòrum en els centres educatius

Aquesta forma teatral ha demostrat la seua potencialitat educativa i acció transformadora en diferents contextos culturals i socials. En l'actualitat existeix ja una clara tendència a l'ús del teatre com a eina educativa, ja que per la seua capacitat de convidar a l'acció i a la participació es revela com una potent eina per afavorir la defensa dels Drets Humans, la prevenció del racisme i la xenofòbia o la cerca d'una major integració social de determinats col·lectius.

A través del teatre fòrum es posa en debat una situació conflictiva amb la finalitat d'assajar estratègies per transformar el conflicte usant la intel·ligència col·lectiva, és a dir, es tracta de buscar conjuntament alternatives i solucions no violentes a les situacions que es presenten. D'aquesta manera s'utilitza el llenguatge teatral com a mètode pedagògic i forma de coneixement i transformació de la realitat social.

Al mateix temps que es fa accessible a totes les persones el llenguatge teatral com a mètode pedagògic, forma de coneixement i de transformació de la realitat social. En paraules de Boal es busca: *"transformar a l'espectador en*

protagonista de la pròpia història, fomentant la recreació d'un compromís amb la resolució del conflicte plantejat en l'obra".

Objectius, habilitats i competències

El Teatre Fòrum pretén:

- Transformar a l'espectador/a en protagonista de la història.
- Buscar conjuntament alternatives i solucions no violentes a les situacions plantejades.

Habilitats i competències:

El Teatre Fòrum és una bona eina per millorar la convivència. Afavoreix la disminució de la violència, la discriminació i la desigualtat. A més, l'exercici teatral permet desenvolupar una sèrie d'actituds i habilitats personals i col·lectives necessàries per a la vida social i la convivència. Entre d'altres afavoreix:

- L'escolta pròpia i la de les altres persones.
- L'expressió verbal, no verbal, corporal i emocional.
- L'autoestima i confiança en les altres persones.
- La cooperació.
- La creativitat.
- La improvisació.
- L'autocontrol, maneig d'impulsos i conducta.
- L'empatia.
- El diàleg i participació.
- La comunicació assertiva.

Motos y Navarro (2003) resumiren les aportacions de la pedagogia teatral a les finalitats de l'educació de la següent forma:

- **Viure el cos.** L'aprenentatge teatral té present a l'individu complet, treballa amb el seu cos, la seua ment i les seves emocions.
- **Sensopercepció.** La pràctica teatral desperta els sentits, afina la percepció i fa a la persona més sensible i receptiva, ajuda a mirar amb ulls diferents.
- **Concentració i atenció.** Són dos aspectes del coneixement de la realitat que treballem mitjançant les tècniques teatrals.
- **Comunicació.** Es desenvolupen destreses tant d'expressió com d'escolta activa.
- **Flexibilitat i rigor.** La creació teatral necessita disciplina i estableix un marc normatiu dins del qual és possible crear i inventar.
- **Pensament pràctic i autònom.** L'aprenentatge dramàtic persegueix el desenvolupament del pensament pràctic, moltes vegades oblidat a l'aula.
- **Desenvolupament, entrenament i control de les emocions.** L'exploració conscient dels sentiments i estats d'ànim és una forma de desenvolupar la intel·ligència intrapersonal.

- **Sentiment de grup i interacció social.** El teatre és un art col·lectiu. La cohesió i cooperació grupal són indispensables per fer teatre.
- **Contingut humà.** El teatre gira sempre al voltant de temes relacionats amb la comprensió de la conducta humana i de les relacions interpersonals.
- **Oralitat.** Suposa la recuperació de la paraula perquè el subjecte expresse tot tipus de situacions, sentiments, emocions mitjançant la veu (i mitjançant el cos).

Pla general per a la conversió de l'espectador en actor

La primera paraula del vocabulari teatral és el cos humà, principal font de so i moviment. Per dominar els mitjans de producció del teatre, la persona té, en primer lloc que dominar el seu cos, conèixer el seu propi cos, per després tornar-lo més expressiu. Estarà llavors habilitada per practicar formes teatrals en què per etapes s'allibera de la seua condició d'espectadora i assumeix la d'actor/actriu en què deixa de ser objecte per ser subjecte, i de testimoni es converteix en protagonista.

El pla general per a conversió de l'espectador/a en actor/actriu pot ser sistematitzat en el següent esquema general de quatre etapes:

Primera etapa

Conèixer el cos: es realitzen una sèrie d'exercicis en què un comença a conèixer el seu cos, les seues limitacions i les seues possibilitats, les seues deformacions socials i les seues possibilitats de recuperació.

Segona etapa

Prendre el cos expressiu: es desenvolupa una seqüència de jocs en què un comença a expressar-se a través del cos, abandonant altres formes d'expressió més usuals i quotidianes.

Tercera etapa

El teatre com a llenguatge: es comença a practicar el teatre com a llenguatge viu i present, no com a producte acabat que mostra imatges del passat.

Quarta etapa

El teatre com a discurs: és una forma senzilla que l'espectador-actor presenta "espectacles" segons les seues necessitats de discutir certs temes o assajar certes accions.

Posada en pràctica

Abans de començar la representació, l'educador de sala explica les diferents etapes del Teatre Fòrum i relata diverses experiències amb la finalitat que el públic se senta en un ambient de confiança.

En una sessió de Teatre Fòrum, l'ideal és que els espectadors participen prèviament en determinats exercicis d'escalfament i en diferents jocs d'expressió per afavorir la presa de consciència del llenguatge corporal i estimular la seua espontaneïtat.

Per animar a l'espectador a participar són necessàries dues coses. La primera és que el tema proposat en l'obra siga del seu interès. I la segona, fa mancada escalfar-ho amb jocs i exercicis.

Els actors i actrius preparen una representació d'uns 25 minuts de durada, en la qual es relata una història relacionada amb la temàtica triada (racisme, assetjament escolar, relacions sexe-afectives, immigració, integració, etc.) portadora de dubtes i inquietuds, i pretén estimular el judici i les reaccions del públic.

Són necessaris diversos assajos, de manera que cada actor prenga plena possessió del seu personatge, per així poder afrontar les futures intervencions del públic.

La posada en escena ha de ser precisa, de manera que aclarisca bé la situació de conflicte. L'escena també ha de ser cuidada, a fi d'incitar als espectadors a la participació teatral.

Després de la primera representació, l'animador o animadora obre el debat per saber si el públic està d'acord amb la solució proposada, cas que rarament ocorrerà. Explica llavors que l'escena va a tornar a ser representada de manera idèntica i convida a l'espectador que no estiga d'acord en com ha estat desenvolupada a passar a l'escenari, amb la finalitat de reemplaçar a l'actor que trie i dirigir l'acció en el sentit que li sembla més adequat, il·lustrant enfront del públic la solució que aporta a la situació d'opressió.

L'espectador es converteix aleshores en el protagonista de l'acció, les seues intervencions han de ser físiques i teatrals. Per això, no està permès pujar a l'escenari només per parlar, sinó que cal actuar.

El fet de traduir en actes allò que volem defensar és més difícil i sobretot implica un ensenyament i aprenentatge més rics.

L'espectador deu també respectar el comportament, la motivació del personatge que interpreta i no intentar modificar les dades de la situació problemàtica.

Per això, també és necessari que l'espectador que intervé estiga preocupat pel tema, ja que ha de poder identificar-se amb el personatge oprimat o bé ha d'haver sofert una opressió similar.

L'escena anti-model pot tornar a ser representada tantes vegades com hi haja espectadors desitjosos de proposar la seua alternativa de solució.

Amb la finalitat de que la representació no es torne monòtona i continue estimulante al públic, els actors poden variar el ritme de la peça.

Una vegada que es trenca la situació d'opressió, la sessió acaba proposant la construcció d'un model d'acció futura a partir de les propostes presentades únicament pels espectadors.

Pot arribar el cas que es trobe una bona solució però aquesta no sempre serà aplicable per a tots els individus i en tots els casos.

El que importa és arribar a un bon debat.

Com es pot veure, l'eix principal del teatre fòrum és un problema que tenen lloc en un determinat espai i temps. Aquest conflicte o situació pren forma de guió teatral i en la representació s'interpela al públic al fet que canvie les escenes o proporcione un final alternatiu al plantejat, es passa així de ser espectador a ser especta-actor. Així, la mateixa obra és narrada des de diferents perspectives segons els suggeriments del públic, que és convidat a donar un canvi d'adreça positiu a la mateixa.

La tesi d'Augusto Boal parteix de la idea que si una persona pot relacionar-se amb un esdeveniment experimentat i participar activament d'aquesta realitat, aconseguirà una consciència pròpia més àmplia que algú que participa passivament en la mateixa.

En aquest cas, en enfrontar-se a temàtiques que s'afecten amb un mètode interactiu i participatiu i mitjançant relats de persones de la seua mateixa edat, amb les mateixes relacions i emocions que l'alumnat viu en el seu moment a dia, el públic juvenil se sent identificat amb la història que se li presenta. Aquesta experiència aconsegueix que les persones joves s'impliquen en la representació a nivell emocional, mental i fins i tot físic.

La condició essencial perquè aquest tipus de teatre es done és que l'espectador-actor ha de ser el protagonista de l'acció dramàtica i es prepare també a ser-ho de la seua pròpia vida. S'utilitza doncs el teatre com una arma d'alliberament amb l'objectiu de desenvolupar en els individus la presa de consciència social i política.

L'espectacle s'inicia en la ficció, però el seu objectiu és integrar-se en la realitat. El Teatre Fòrum provoca en els seus seguidors no una catarsi sinó un estímul que busca entrenar-los per a la repetició de l'acció, amb la finalitat de preparar-los físicament i moralment. No s'acontenta amb interpretar la realitat sinó que a més tracta de modificar-la. Les diferents accions fictícies elaborades en escena podran ser extrapolades en accions reals susceptibles de canviar per millorar la realitat opresiva.

Text obra teatral “El Refugi del Somni”

Foto 4: Grup Rocamboleesc Teatre.

ESCENA 1

Narrador 1: Gaza. Febrer de 2013, camp de refugiats de Khan Jounis.

Narrador 2: València. Febrer de 2013, barri del Cabanyal.

Narrador 1: Fadilla Yusuf té divuit anys i viu amb la seua família en el campament de Khan Younis. Li agrada el pollastre rostit amb fruits secs i jugar al futbol però la seua passió és la música clàssica, va aprendre abans a tocar el violí que a muntar amb bicicleta de dues rodes. Khan Younis es troba al sud de la Franja de Gaza. El pare de Fadilla és pescador, encara que des que va començar el bloqueig israelià, en 2007, cada vegada es fa més complicat aconseguir combustible per a la seua barca. Aquest bloqueig limita l'entrada i eixida de materials i persones de la Franja de Gaza, incloent-hi la gasolina. A més, Israel no permet pescar més enllà de les 6 milles nàutiques des de la costa, on s'hi troba la major part de la pesca. Tot i així, la família pot seguir endavant gràcies al treball de sa mare, que és mestra en una escola d'UNRWA: un treball cada vegada més complicat perquè les escoles estan plenes de gom a gom i només hi ha llum unes hores al dia.

Narrador 2: Ferran Campos té desset anys, viu al barri de El Cabanyal a València. Sa mare és metgessa i son pare és tècnic administratiu de correus, fa poc que la família de Ferran s'ha mudat a una casa més gran. Li agrada l'arròs al forn i el tennis però les seues grans passions són el flamenc i el teatre: l'art corre per les seues venes des de la primera actuació que recorda, *El Mago de Oz*.

Narrador 1: Tres mil tres-cents quilòmetres separen València de Gaza i la població d'ambdues ciutats coneix poc o res del que ocorre a l'altra, no

obstant això la casualitat farà que Ferran i Fadilla, el flamenc i la música clàssica, es troben.

(Fadilla toca el violí mentre Ferran practica amb el caixó)

ESCENA 2

(Escenes paral·leles a Gaza i València. Primer veiem com Fadilla parla amb son pare i després com Ferran parla amb el seu germà. Les escenes quedaran congelades)

Pare: Fadilla! Fadilla!

Germà: Ferran! Ferran!

Fadilla: Què vols papà?

Ferran: Què vols pesat?

Pare: Anem! Ja és hora de dinar.

Fadilla: Ja vaig. Què hi ha de menjar?

Pare: Volíem fer arròs, però no hem pogut. L'aigua porta tallada des d'ahir i no sabem quan tornarà. La poca aigua que tenim de la font l'hem deixat per beure. Anem, que hi ha amanida per variar... Damunt, avui no hi ha hagut llum en tot el matí.

Fadilla: D'acord, cinc minuts i vaig, que necessite acabar d'assajar aquesta partitura.

Pare: Fadilla, Fadilla. Encara segueixes amb la idea de presentar-te al concurs de televisió?

Fadilla: Sí, papà.

Pare: Filla, la música no et servirà per guanyar-te la vida a Gaza... Encara que tan difícil com és trobar feina ací potser pugues tocar en algunes bodes.

Germà: *(Crida des de fora)* Ferran! Ferran, passe de tornar a repetir-ho! Baixa ja!

Ferran: Que sí, ja vaig!

Germà: Ja vaig no, ja!

Ferran: Un minut!

Germà: *(Entra)* Buah quina peste fa, xaval! Ferran t'estem esperant per menjar. Espavila!

Ferran: Estic acabat de compondre una cançó.

Germà: Bé, doncs ja l'acabes en un altre moment. Ai germanet... si li dediques als llibres el mateix temps que li dediques a la música series una eminència, *(sobrat)* com jo.

Ferran: *(Afectuós)* Calla pesat. *(Riuén)*

Narrador 2: Ferran vol entrar en el Conservatori Superior de Música de Barcelona, compta amb el suport discret dels seus pares (a els qui en realitat els agradaria que compaginara la música amb una altra carrera). Mentre arriba el moment de presentar-se a les proves d'accés, Ferran penja alguna de les seues creacions a Youtube.

Narrador 1: A Fadilla, li encantaria continuar estudiant música al Conservatori Edward Said de Jerusalem, però sent de Gaza és impossible aconseguir el permís d'Israel per viure allí a pesar que les dues ciutats estan molt a prop. Com no està disposada a renunciar al seu somni, ha pensat a presentar-se a un concurs de talents musicals de la televisió. Encara que al seu pare no li agrada la idea, sa mare l'anima, perquè va ser ella la que li va despertar el gust per la música. En el camp de refugiats en el qual viu Fadilla les apagades de llums són continues: de fet, últimament només hi ha electricitat entre 2 i 8 hores al dia. Fadilla aprofita quan pot per connectar-se a Internet i penjar la seua música a Youtube.

ESCENA 3

(Escena entre Ferran i el seu amic Tomàs. Estan asseguts cara a l'ordinador)

Tomàs: Aquest treball és un rotllo, quina llauna l'Imperialisme.

Ferran: Ja et dic! Fem una paradeta i descansem una estona?

Tomàs: D'acord, va.

Ferran: Ostres, t'he d'ensenyar un vídeo d'una xiqueta palestina que toca el violí que flipes de bé.

Tomàs: Però quins vídeos més estranys veus! A més... si tu odies la música clàssica!

Ferran: Res, que l'altre dia estava buscant vídeos de música per al curs aquest de solfeig que estic fent i no sé ni com vaig caure en un vídeo d'una xiqueta palestina que toca el violí.

Tomàs: Una xiqueta palestina? L'altre dia a la tele van parlar de Gaza, les coses allí estan fatal, no? I tenen accés a Internet?

Ferran: Sí, sí que té Internet, això sembla. Mira, segons posa sota el vídeo, aquesta xiqueta és de Gaza i viu en un camp de refugiats.

Tomàs: Bé, el meu pare diu que els palestins i els israelians sempre estan de mogudes.

Ferran: Bé, ara calla i mira el vídeo.

(Els dos amics miren el portàtil, davant apareix l'artista palestina interpretant una cançó)

Ferran: Què et sembla?

Tomàs: És increïble!

Ferran: T'ho havia dit.

(Escena de Fadilla amb el seu amic Rashid)

Rashid: Com has aconseguit aquest portàtil?

Fadilla: El va aconseguir la meua germana major de segona mà quan va anar a Tunísia a estudiar enginyeria.

Rashid: I, teniu Internet?

Fadilla: De vegades aconseguisc pillar connexió però és difícil. Com no paren de tallar la llum... Et vaig dir que estic pujant els vídeos dels meus assajos al Youtube?

Rashid: Estàs boja Fadilla.

Fadilla: És l'única manera que tinc perquè la gent de fora escolte el que faig. A més, no sóc l'única que ho fa, l'altre dia vaig trobar en Youtube un xiquet espanyol que puja els vídeos de les seues cançons.

Rashid: Espanya? I és del Barça o del Reial Madrid?

Fadilla: Jo que sé, això m'és igual. És boníssim, mira.

(Els dos amics miren el portàtil i davant apareix el jove interpretant una cançó)

Fadilla: Què et sembla?

Rashid: És genial. Per què no li deixes un missatge dient-li que t'agrada el que fa?

Fadilla: No ho havia pensat. A veure... Hi Ferran. I'm Fadilla from Palestine. I really enjoy watching your interpretation. It is a source of inspiration for my music. Thanks a lot. Fadilla.

Ferran: Hi Fadilla, I'm Ferran. You are an amazing violin player. Keep in touch.

Narrador 2: A partir d'aquest moment Fadilla i Ferran comencen la seua amistat, deixant-se missatges de suport i motivació en els vídeos que pugen a Youtube. Tots dos creen un llaç d'unió artístic entre la franja de Gaza i València.

ESCENA 4

(Escena de transició on Ferran i Fadilla assagen. Les seues interpretacions s'entremesclen formant un xicotet espectacle. Quan acaben els dos s'animen a seguir amb el seu somni)

Ferran: No importa el que et coste presentar-te a aquest concurs de la televisió. Has d'intentar-ho, no és just que no pugues viatjar on tu vulgues.

Fadilla: Les coses són molt complicades ací. Nosaltres no tenim llibertat de moviment com tu, creuar una frontera no és fàcil. Necessitem demanar permisos i la majoria de les vegades no ens els concedeixen. Jo ja he intentat eixir cinc vegades i mai ho he aconseguit.

Ferran: Les coses poden ser complicades però no impossibles. Has d'intentar-ho, lluitar pel teu somni.

(Fadilla respira, pensa i contesta)

Fadilla: Ho intentaré. Faré que el meu poble se senta orgullós de mi, coste el que coste.

Ferran: Així es parla!

Narrador 2: Fadilla està disposta a presentar-se al concurs de joves talents musicals que se celebra a Egipte. Arribar fins allà no serà fàcil, Fadilla haurà d'emplenar un formulari, aconseguir tota la documentació que demanen i entregar-la al *checkpoint* fronterer amb Egipte, ja que per la frontera amb Israel només és pot eixir per raons humanitàries.

ESCENA 5

(Pas fronterer de Rafah)

Home: Portem més de dues hores esperant!

Ahmed: Sempre el mateix!

Home: Calem o els cabrejarem. Necessite que avui vagen ràpid per no arribar tard a la meua cita a l'hospital. A Gaza no em poden fer aquesta prova mèdica, l'escàner porta trencat tres anys. I no aconsegueixen que Israel permeti importar-ne un de nou!

Ahmed: A mi ja m'és igual. Escolte, ens deixarà vosté eixir?

(El funcionari egipci els mira de lluny, s'apropa, els mira de dalt a baix i torna al seu lloc. Apareix Fadilla amb molta pressa carregada amb una motxilla i el seu violí)

Fadilla: Bon dia! Porten vostés molt temps?

Ahmed: Sembla que avui s'ho estan prenent amb calma. Per enèsima vegada ho contaré en el meu blog.

Fadilla: Tens un blog en Internet?

Ahmed: És un blog en el qual denuncie la situació en la qual vivim a Gaza i les conseqüències del bloqueig i els atacs israelians a la població civil. Per cert, em dic Ahmed Chacur.

Fadilla: Sóc Fadilla Yussuf.

Ahmed: Què portes ahí?

Fadilla: És un violí. Vaig a Egipte a presentar-me a un concurs de televisió. Les proves són demà però a aquest ritme no hi arribaré. I tu on vas?

Ahmed: M'han donat una beca per estudiar a Istanbul i porte tres setmanes intentant eixir d'ací. Ja ho vaig intentar l'any passat però no vaig aconseguir el permís a temps i vaig perdre el curs sencer. No suportaria que em tornara a passar...

Home: Filla meua, deixa les coses al terra que açò va per a llarg.

(L'Home mira a Fadilla detingudament)

Fadilla: Com que per a llarg?

Funcionari egipci: *(S'alça, s'apropa a l'Home, revisa el seu passaport).* Pot passar *(Li torna el seu passaport i se'n va).*

Ahmed: *(Es dirigeix a Fadilla)* Hi ha setmanes que no deixen eixir ni entrar a ningú. Portar la documentació en regla amb el motiu del teu viatge no et garanteix que isques de la Franja.

Funcionari egipci: *(Es dirigeix a Ahmed)* Documentació.

Ahmed: Escolte senyor funcionari, ens deixarà vosté passar?

Funcionari egipci: No, vosté no.

(Ahmed ofereix el seu lloc a Fátima)

Ahmed: Et toca. Potser tu tingues més possibilitats que jo.

Fadilla: Moltes gràcies Ahmed.

Ahmed: Ànim i sort.

Funcionari egipci: Documentació.

(Fadilla li mostra els papers al Funcionari egipci. Aquest revisa els documents i els dóna per bons)

Funcionari egipci: Tot correcte. Pot passar.

(El funcionari li fa el senyal de passar i Fadilla se'n va corrent)

ESCENA 6

Narrador 2: Fadilla va camí d'el Caire però té el temps en contra. Les inscripcions per a les proves acaben a les deu i el seu autobús arriba a la ciutat a les nou i mitja. Només té mitja hora per trobar el lloc on se celebren les proves.

Funcionari egipci: Welcome to... Egypt got talent!

(Veiem com hi ha diverses persones en la cua. Fadilla arriba amb tots els trastos corrent)

Fadilla: Bones, encara es pot agafar número?

(L'últim de la fila li contesta)

Jove: Ho sent, l'últim sóc jo. Han tancar la inscripció fa un quart d'hora.

Fadilla: *(Entre dents)* Merda.

Jove: Com dius?

Fadilla: Res, res...

(Fadilla es retira a una cantonada desolada. Apareix en els seus pensaments Ferran que li diu "No et rendisques, has d'intentar-ho. No pots tirar la tovallola ara que has arribat fins a aquí...". Fadilla comença a tocar. Les persones que estan en la cua la miren. Al final s'apropa el xic jove)

Jove: Pren, crec que tu podràs fer millor que jo.

Fadilla: Com?

Jove: Que et cedisc el meu número! Però has de guanyar, eh?

Fadilla: Això està fet! Moltes gràcies. *(Abraça al xic jove)*

ESCENA 7

(Sala d'audicions per entrar al concurs. Fadilla i el jurat. Fadilla toca i el jurat escolta atentament)

Jurado 1: Fadilla m'has emocionat, vull que estigues dins del concurs.

Jurado 2: Un sí enorme per la meua banda. Benvinguda!

Jurado 3: M'has deixat sense paraules. Enhorabona!

ESCENA 8

Narrador 2: I mesos després de l'audició de Fadilla, aquests van ser els titulars de premsa:

Narrador 1: "Fadilla Yusuf guanya el concurs de joves promeses."

Narrador 2: "Una violinista palestina fa història en *Egypt got talent*."

Ferran: "Refugiada palestina es converteix en una estrella després de guanyar el concurs."

Narrador 1: "Yusuf, nova ambaixadora d'UNRWA."

Tots: Fadilla Yussuf en declaracions recents afirma:

Fadilla: "El meu poble desgraciat solament vol viure, és un poble alegre i m'agradaria que alçaren l'ocupació a Palestina perquè així puguen sorgir moltes Fadilles que també necessiten la seua llibertat. Als joves de Gaza no els falta talent i ambició."

Ferran: Fadilla, t'escric des del Conservatori Superior de Música de Barcelona, sabia que ho aconseguiries: no podíem quedar-nos orfes de la teua música. Ara tothom coneix aquesta música que tant em va inspirar per seguir tocant.

M'has demostrat que la vida és comunicació, creació, moviment, amistat, i simplement et done l'enhorabona.

No és just que actualment les persones no puguen realitzar els seus somnis. Tu has pogut complir el somni de la teua vida, ara fes el possible perquè gent com tu pugua aconseguir el que desitja.

Ah, i no t'oblides que a València sempre tindràs un amic.

Drets vulnerats

DURACIÓ: 25 minuts.

OBJECTIUS I COMPETÈNCIES A DESENVOLUPAR:

- Relacionar els continguts de l'obra amb la vulneració de drets humans.
- Conèixer la realitat dels refugiats i refugiades de Palestina.
- Empatitzar amb la situació dels refugiats i refugiades de Palestina.

METODOLOGIA I DESENVOLUPAMENT:

Treball previ: Visionat i/o lectura de l'obra de teatre El refugi del somni.

Part I:

Després del visionat o la lectura del refugi del somni, s'explicarà a l'alumnat que l'obra està basada en una història real, la història de Mohammad Assaf, un jove palestí que vivia en un camp de refugiats al costat dels seus pares a la franja de Gaza, i que va aconseguir guanyar el concurs "Arab Idol 2013".

<http://www.unrwa.org/newsroom/press-releases/%E2%80%9Carab-idol%E2%80%9D-winner-mohammad-assaf-named-unrwa-regional-youth-ambassador>

<http://www.youtube.com/watch?v=O-a3zagLXIY>

S'assenyalarà també que la història de Ahmed està basada en la vida de Shahd Abusalama, una jove palestina que a través del seu blog "Palestine from my eyes", explica la seua experiència per eixir pel pas fronterer de Rafah (Gaza), quan intentava anar a Istanbul a estudiar.

<http://palestinefrommyeyes.wordpress.com/>

Part II:

Formar grups de 5 persones i triar a una persona representant. Cada grup ha de realitzar en primer lloc, una llista amb els drets vulnerats que apareixen en la representació. Posteriorment, afegiran al costat de cada dret vulnerat accions que puguin realitzar-se per evitar la vulneració d'aquests drets.

Comentari: Es pot utilitzar l'Annex 1: Declaració Universal de Drets Humans, com a document de suport.

Part III:

En grup realitzar una posada en comú dels llistats de cada grup. Observar coincidències o no en la vulneració de drets i compartir les diferents iniciatives proposades pels grups per evitar aquestes vulneracions.

AVALUACIÓ I REFLEXIÓ:

- Vos heu sentit reflectits en algun dels personatges? En quin? Per què?
- Vos ha estat fàcil identificar els drets vulnerats? Per què?
- Ha estat fàcil pensar accions per evitar la vulneració de drets humans?

MATERIAL NECESSARI:

- Paper i bolígrafs.
- Vídeo, projector, altaveus i accés a internet.

Un títol, una imatge

DURADA: 25 minuts.

OBJECTIUS I COMPETÈNCIES A DESENVOLUPAR:

- Conèixer la realitat dels refugiats i refugiades de Palestina i empatitzar amb la seua situació.
- Promoure el treball en grup i el consens.
- Afavorir l'expressió corporal.

METODOLOGIA I DESENVOLUPAMENT:

Treball previ: Visionat i/o lectura de l'obra de teatre "El refugi del somni".

Part I:

Formar grups de 5 - 6 participants, cada grup ha de pensar un títol nou per a l'obra. Entre tots els membres del grup han de formar amb els seus cossos una imatge que expresse el títol triat. La imatge ha de ser fixa.

Part II:

Cada grup representa el títol, la resta de grups han de tractar d'endevinar quin és el nou títol que el grup està representant.

AVALUACIÓ I REFLEXIÓ:

- Ha estat difícil arribar a un consens sobre el títol?, algú del grup pensava en un altre?
- Vos ha estat complicat expressar el títol en una imatge?

MATERIAL NECESSARI:

- Materials de suport per a la representació de la imatge.

Zapping d'una obra de teatre

DURADA: 25 minuts.

OBJECTIUS I COMPETÈNCIES A DESENVOLUPAR:

- Conèixer la realitat dels refugiats i refugiades de Palestina i empatitzar amb la seua situació.
- Afavorir l'expressió escrita i oral.
- Promoure l'anàlisi crítica.

METODOLOGIA I DESENVOLUPAMENT:

Treball previ: Visionat i/o lectura de l'obra de teatre "El refugi del somni".

Part I:

Formar grups de 5 - 6 participants, cada grup ha de repassar l'obra i assenyalar els moments exactes en els quals l'obra haguera tingut un desenllaç completament diferent si els personatges hagueren actuat de manera diferent.

Idees suggerides com a punts d'inflexió:

- Relació de Fátima amb el seu pare - Li prohibeix tocar el piano.
- Dificultat a l'hora de pujar vídeos a YouTube - La falta d'electricitat li lleva les ganes a Fátima de pujar els seus vídeos.
- Pas fronterer - El funcionari egipci li impedeix el pas a Fátima.
- Fila càsting - Cap persona li cedeix el seu lloc a Fátima.
- Càsting - Fátima no supera el càsting.
- Guanyar concurs - Fátima perd el concurs.

Part II:

Cada grup ha de seleccionar un d'aquests moments i reescriure el final de l'obra partint d'aquesta modificació del guió.

Part III:

Per finalitzar, cada grup llegirà a la resta de companys i companyes el nou final de l'obra.

Part IV:

Com a tancament s'obrirà un debat en el qual els diferents grups hauran de respondre a les següents preguntes:

- Per què heu triat canviar aquest punt exacte del relat?
- Per què heu decidit que el personatge actuara d'aquesta manera i no d'una altra?
- Els nous desenllaços respecten els drets humans? Per què?
- Creeu que es tracten de finals realistes? Per què?
- Amb quin final esteu més d'acord? Per què?

AVALUACIÓ I REFLEXIÓ:

- Ha estat difícil identificar els punts d'inflexió de l'obra?
- Ha estat fàcil reescriure el final de l'obra?

MATERIAL NECESSARI:

- Paper i bolígrafs.

La història de Fadilla i Ferran

DURACIÓ: 25 minuts.

OBJECTIUS I COMPETÈNCIES A DESENVOLUPAR:

- Conèixer la realitat dels refugiats i refugiades de Palestina i empatitzar amb la seua situació.
- Potenciar la creació artística.

METODOLOGIA I DESENVOLUPAMENT:

Treball previ: Visionat i/o lectura de l'obra de teatre "El refugi del somni".

Part I:

Formar grups de 5- 6 persones. Se'ls demana que imaginem que la representació finalitza amb una videoconferència entre Fadilla i Leire. Cada grup ha d'escriure com seria aquest diàleg final entre ambdues protagonistes.

Idees suggerides per al diàleg:

- Com va a utilitzar Fadilla el fet de ser un personatge públic per donar a conèixer la realitat del seu poble?
- Què va a fer Leire per donar a conèixer la realitat de la població de Palestina a través de la seua amistat amb Fadilla?

Es deixen 15 minuts perquè cada grup pense i escriga el diàleg entre Fadilla i Leire.

Part II:

Posada en escena de cada grup del diàleg final entre Fadilla i Leire.

AVALUACIÓ I REFLEXIÓ:

- Quin tema heu triat per al diàleg final?
- Us ha estat fàcil arribar a un acord com a grup?
- Què us ha estat més fàcil posar-vos en la pell de Fadilla o de Leire? Per què?

MATERIAL NECESSARI:

- Paper i bolígrafs.
- Materials de suport per a la representació de la imatge.

Artistes i periodistes

DURACIÓ: 25 minuts.

OBJECTIUS I COMPETÈNCIES A DESENVOLUPAR:

- Conèixer la realitat dels refugiats i refugiades de Palestina i empatitzar amb la seua situació.
- Promoure el treball en grup i el consens.
- Afavorir l'expressió escrita i oral.
- Promoure l'anàlisi crítica.

METODOLOGIA I DESENVOLUPAMENT:

Treball previ: Visionat i/o lectura de l'obra de teatre "El refugi del somni".

Part I:

En aquesta activitat les persones participants es transformaran en periodistes. Es divideix al grup en parelles, cada parella ha de triar un dels personatges de l'obra. Se'ls deixa 10 minuts perquè preparen les preguntes.

Part II:

Un membre de la parella es convertirà en el periodista i l'altre en el personatge triat. Han de dur a terme l'entrevista.

AVALUACIÓ I REFLEXIÓ:

- Per què heu triat a aquest personatge i no a un altre?
- Ha estat difícil preparar l'entrevista? Per què?
- Us ha estat complicat posar-vos en el lloc del personatge? Per què?

MATERIAL NECESSARI:

- Paper i bolígrafs.

Expressant sentiments

DURADA: 25 minuts.

OBJECTIUS I COMPETÈNCIES A DESENVOLUPAR:

- Conèixer la realitat dels refugiats i refugiades de Palestina i empatitzar amb la seua situació.
- Promoure el treball en grup i el consens.
- Afavorir l'expressió corporal.

METODOLOGIA I DESENVOLUPAMENT:

Treball previ: Visionat i/o lectura de l'obra de teatre "El refugi del somni".

Part II:

Formar grups de 5 - 6 participants, cada grup ha d'escollir un sentiment que els hi haja produït l'obra (ràbia, impotència, desesperació, injustícia, esperança, il·lusió...). Una persona representant de cada grup serà l'encarregada d'utilitzar els cossos dels seus companys i companyes per esculpir una estàtua que expresse el sentiment triat. L'estàtua ha de ser fixa.

Tot el grup pot ajudar, donant idees.

Part III:

Cada grup presenta la seua estàtua, la resta de grups han de tractar d'esbrinar quin és el sentiment que el grup està representant.

AVALUACIÓ I REFLEXIÓ:

- Ha estat difícil arribar a un consens sobre el sentiment? Algú del grup pensava en un altre sentiment?
- Als escultors, ha estat complicat modelar a la resta del grup per representar el sentiment?

MATERIAL NECESSARI:

- Materials de suport per a la representació de la imatge.

Bibliografía

- Amnistía Internacional (2011). Manual de Facilitación para la Educación en Derechos Humanos.
- Barauna, T. y Motos, T., (2009). La práctica del teatro forum de Augusto Boal. El caso de Marias do Brasil. Revista Creatividad y Sociedad.
- Barauna, T. y Motos, T. (2009). "De Freire a Boal: Pedagogía del Oprimido-Teatro del Oprimido". Editorial Ñaque.
- Boal, A., (1974). Teatro del Oprimido y otras poéticas políticas. Buenos Aires, Editorial De La Flor.
- Boal, A., (1976). Técnicas Latinoamericanas de teatro popular, Buenos Aires. Corregidor.
- Boal, A., (1975). 200 ejercicios y juegos para el actor y para el no actor con ganas de decir algo a través del teatro. Ediciones de crisis.
- Boal, A. (2002). "Juegos para actores y no actores". Alba Editorial S.I.U.
- Boal, A. (2004). "Arco Iris del Deseo. Del teatro experimental a la Terapia". Alba Editorial S.I.U.
- Boal, A. (2009). "Teatro del Oprimido". Alba Editorial S.I.U.
- Centro del Profesorado y de Recursos de Gijón y Coordinadora de ONGD del Principado de Asturias (2005-2006). Guía de recursos educativos sobre Derechos Humanos.
- Corporación Otra Escuela. Teatro del oprimido y teatro foro en la educación y construcción de culturas de paz.
www.otraescuela.org/documentos/teatro_del_oprimido_y_teatro_foro_en_edupaz.pdf
- Esterri, N., (1999). El teatre social. Educación social. Revista de Intervención Socio-educativa. núm. 28
- Font i Font, J.M., (1999). ¿Por qué teatro social? Revista de intervención socioeducativa, nº 13.
- Junta de Andalucía, Consejería de Educación y Ciencia, Dirección General de Orientación Educativa y Solidaridad. Derechos Humanos en el Aula: Documentos y Actividades.
- Marcet, A. (2004). "Taller de Teatro. Cómo organizar un taller y una representación teatral". Alba Editorial S.I.U.

Motos, T. "Construyendo ciudadanía creativamente: El Teatro Legislativo de Augusto Boal", del Instituto de Creatividad e Innovaciones Educativas, Universidad de Valencia. Grupo IACAT.

Red de escuelas por la Paz, UNRWA España
www.unrwa.es/escuelasporlapaz

TRESOCIAL. Teatro foro. Herramienta de resolución de conflictos para educadores.
<http://www.educadoresenred.org/wp-content/uploads/2012/09/marco-te%C3%B3rico-teatro-foro3.pdf>

UNICEF
www.enredate.org

UNRWA España, Agencia de Naciones Unidas para los refugiados de Palestina.
www.unrwa.es

ANNEXOS

Annex I — Declaració Universal de Drets Humans

PREÀMBUL

Considerant que la llibertat, la justícia i la pau al món tenen per base el reconeixement de la dignitat intrínseca i dels drets iguals i inalienables de tots els membres de la família humana;

Considerant que el desconeixement i el menyspreu dels drets humans han originat actes de barbàrie ultratjant per a la consciència de la humanitat, i que s'ha proclamat, com l'aspiració més elevada de l'home, l'adveniment d'un món en què els éssers humans, alliberats del temor i de la misèria, gaudisquen de la llibertat de paraula i de la llibertat de creences;

Considerant essencial que els drets humans siguin protegits per un règim de Dret, a fi que l'home no es veja compel·lit al suprem recurs de la rebel·lió contra la tirania i l'opressió;

Considerant també essencial promoure el desenvolupament de relacions amistoses entre les nacions;

Considerant que els pobles de les Nacions Unides han reafirmat en la Carta la seua fe en els drets fonamentals de l'home, en la dignitat i el valor de la persona humana i en la igualtat de drets d'homes i dones, i s'han declarat resolta a promoure el progrés social i a elevar el nivell de vida dins d'un concepte més ampli de la llibertat;

Considerant que els Estats Membres s'han compromés a assegurar, en cooperació amb l'Organització de les Nacions Unides, el respecte universal i efectiu als drets i llibertats fonamentals de l'home, i

Considerant que una concepció comuna d'aquests drets i llibertats és de la major importància per al ple compliment d'aquest compromís;

L'ASSEMBLEA GENERAL proclama la present **DECLARACIÓ UNIVERSAL DE DRETS HUMANS** com a ideal comú pel qual tots els pobles i nacions han d'esforçar-se, a fi que tant els individus com les institucions, inspirant-se constantment en ella, promoguen, mitjançant l'ensenyament i l'educació, el respecte a aquests drets i llibertats, i asseguruen, per mesures progressives de caràcter nacional i internacional, el seu reconeixement i aplicació universals i efectius, tant entre els pobles dels Estats Membres com entre els de els territoris col·locats sota la seua jurisdicció.

Article 1.

Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i drets i, dotats com estan de raó i consciència, han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres.

Article 2.

Tota persona té tots els drets i llibertats proclamats en aquesta Declaració, sense distinció alguna de raça, color, sexe, idioma, religió, opinió política o de qualsevol altra índole, origen nacional o social, posició econòmica, naixement o qualsevol altra condició.

A més, no es farà distinció alguna fundada en la condició política, jurídica o internacional del país o territori de la jurisdicció del qual depenga una persona, tant si es tracta d'un país independent, com d'un territori sota administració fiduciària, no autònom o sotmès a qualsevol altra limitació de sobirania.

Article 3.

Tot individu té dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat de la seua persona.

Article 4.

Ningú estarà sotmès a esclavitud ni a servitud, l'esclavitud i la tracta d'esclaus estan prohibides en totes les seues formes.

Article 5.

Ningú serà sotmès a tortures ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradants.

Article 6.

Tot ésser humà té dret, a tot arreu, al reconeixement de la seua personalitat jurídica.

Article 7.

Tots són iguals davant la llei i tenen, sense distinció, dret a igual protecció de la llei. Tots tenen dret a igual protecció contra tota discriminació que infringeix aquesta Declaració i contra tota provocació a tal discriminació.

Article 8.

Tota persona té dret a un recurs efectiu davant els tribunals nacionals competents, que l'empare contra actes que violen els seus drets fonamentals reconeguts per la constitució o per la llei.

Article 9.

Ningú podrà ser arbitràriament detingut, pres ni bandejat.

Article 10.

Tota persona té dret, en condicions de plena igualtat, a ser sentida públicament i amb justícia per un tribunal independent i imparcial, per a la determinació dels seus drets i obligacions o per a l'examen de qualsevol acusació contra ella en matèria penal.

Article 11.

1. Tota persona acusada de delictes té dret a la presumpció d'innocència mentre no es prove la seua culpabilitat, conforme a la llei i en judici públic en el qual se li hagen assegurat totes les garanties necessàries per a la seua defensa.
2. Ningú serà condemnat per actes o omissions que al moment de cometre's no van ser delictius segons el Dret nacional o internacional. Tampoc s'imposarà pena més greu que l'aplicable al moment de la comissió del delictes.

Article 12.

Ningú serà objecte d'ingerències arbitràries en la seua vida privada, la seua família, el seu domicili o la seua correspondència, ni d'atacs a la seua honra o a la seua reputació. Tota persona té dret a la protecció de la llei contra tals ingerències o atacs.

Article 13.

1. Tota persona té dret a circular lliurement i a triar la seua residència al territori d'un Estat.
2. Tota persona té dret a eixir de qualsevol país, fins i tot del propi, i a tornar al seu país.

Article 14.

1. En cas de persecució, tota persona té dret a buscar asil, i a gaudir d'ell, a qualsevol país.
2. Aquest dret no podrà ser invocat contra una acció judicial realment originada per delictes comuns o per actes oposats als propòsits i principis de les Nacions Unides.

Article 15.

1. Tota persona té dret a una nacionalitat.
2. A ningú es privarà arbitràriament de la seua nacionalitat ni del dret a canviar de nacionalitat.

Article 16.

1. Els homes i les dones, a partir de l'edat núbil, tenen dret, sense restricció alguna per motius de raça, nacionalitat o religió, a casar-se i fundar una família, i gaudiran d'iguals drets quant al matrimoni, durant el matrimoni i en cas de dissolució del matrimoni.
2. Només mitjançant lliure i ple consentiment dels futurs esposos podrà contraure's el matrimoni.
3. La família és l'element natural i fonamental de la societat i té dret a la protecció de la societat i de l'Estat.

Article 17.

1. Tota persona té dret a la propietat, individual i col·lectivament.
2. Ningú serà privat arbitràriament de la seua propietat.

Article 18.

Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret inclou la llibertat de canviar de religió o de creença, així com la llibertat de manifestar la seua religió o la seua creença, individual i col·lectivament, tant en públic com en privat, per l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança.

Article 19.

Tot individu té dret a la llibertat d'opinió i d'expressió; aquest dret inclou el de no ser molestat a causa de les seues opinions, el d'investigar i rebre informacions i opinions, i el de difondre-les, sense limitació de fronteres, per qualsevol mitjà d'expressió.

Article 20.

1. Tota persona té dret a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques.
2. Ningú podrà ser obligat a pertànyer a una associació.

Article 21.

1. Tota persona té dret a participar al govern del seu país, directament o per mitjà de representants lliurement escollits.
2. Tota persona té el dret d'accés, en condicions d'igualtat, a les funcions públiques del seu país.
3. La voluntat del poble és la base de l'autoritat del poder públic; aquesta voluntat s'expressarà mitjançant eleccions autèntiques que hauran de celebrar-se periòdicament, per sufragi universal i igual i per vot secret o un altre procediment equivalent que garantisca la llibertat del vot.

Article 22.

Tota persona, com a membre de la societat, té dret a la seguretat social, i a obtenir, mitjançant l'esforç nacional i la cooperació internacional, tenint en compte l'organització i els recursos de cada Estat, la satisfacció dels drets econòmics, socials i culturals, indispensables a la seua dignitat i al lliure desenvolupament de la seua personalitat.

Article 23.

1. Tota persona té dret al treball, a la lliure elecció del seu treball, a condicions equitatives i satisfactòries de treball i a la protecció contra la desocupació.
2. Tota persona té dret, sense discriminació alguna, a igual salari pel mateix treball.
3. Tota persona que treballa té dret a una remuneració equitativa i satisfactòria, que li assegure, així com a la seua família, una existència conforme a la dignitat humana i que serà completada, en cas necessari, per qualssevol altres mitjans de protecció social.
4. Tota persona té dret a fundar sindicats i a sindicar-se per a la defensa dels seus interessos.

Article 24.

Tota persona té dret al descans, al gaudi del temps lliure, a una limitació raonable de la durada del treball i a vacances periòdiques pagades.

Article 25.

1. Tota persona té dret a un nivell de vida adequat que li assegure, així com a la seua família, la salut i el benestar, i especialment l'alimentació, el vestit, l'habi-

tatge, l'assistència mèdica i els serveis socials necessaris; té així mateix dret a les assegurances en cas de desocupació, malaltia, invalidesa, viduitat, vellesa o altres casos de pèrdua dels seus mitjans de subsistència per circumstàncies independents de la seua voluntat.

2. La maternitat i la infància tenen dret a cures i assistència especials. Tots els nens, nascuts de matrimoni o fora de matrimoni, tenen dret a igual protecció social.

Article 26.

1. Tota persona té dret a l'educació. L'educació ha de ser gratuïta, almenys pel que concerneix la instrucció elemental i fonamental. La instrucció elemental serà obligatòria. La instrucció tècnica i professional haurà de ser generalitzada; l'accés als estudis superiors serà igual per a tots, en funció dels mèrits respectius.
2. L'educació tindrà per objecte el ple desenvolupament de la personalitat humana i l'enfortiment del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals; afavorirà la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i tots els grups ètnics o religiosos, i promourà el desenvolupament de les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau.
3. Els pares tindran dret preferent a escollir el tipus d'educació que haurà de donar-se als seus fills.

Article 27.

1. Tota persona té dret a prendre part lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar en el progrés científic i en els beneficis que d'ell resulten.
2. Tota persona té dret a la protecció dels interessos morals i materials que li corresponguen per raó de les produccions científiques, literàries o artístiques de les quals en siga autora.

Article 28.

Tota persona té dret al fet que s'estableixi un ordre social i internacional en el qual els drets i llibertats proclamats en aquesta Declaració es facin plenament efectius.

Article 29.

1. Tota persona té deures respecte a la comunitat, ja que només en ella pot desenvolupar lliure i plenament la seua personalitat.
2. En l'exercici dels seus drets i en el gaudi de les seues llibertats, tota persona estarà solament subjecta a les limitacions establertes per la llei amb l'única finalitat d'assegurar el reconeixement i el respecte dels drets i llibertats dels altres, i de satisfer les justes exigències de la moral, de l'ordre públic i del benestar general en una societat democràtica.
3. Aquests drets i llibertats no podran, en cap cas, ser exercits en oposició als propòsits i principis de les Nacions Unides.

Article 30.

Res en aquesta Declaració podrà interpretar-se en el sentit que confereix algun dret a l'Estat, a un grup o a una persona, per emprendre i desenvolupar activitats o realitzar actes que tendisquen a la supressió de qualsevol dels drets i llibertats proclamats en aquesta Declaració.

Annex II — La població refugiada de Palestina: Una aproximació històrica al conflicte palestí-israelià

Al llarg de tot el quadern s'ha establert que els Drets Humans són inherents a totes les persones, en raó de la seua condició humana. Els drets són iguals per a tots, dones i homes, i hem de respectar-los en forma absoluta sense importar la condició social, religió, idees polítiques, sexe, edat o l'aparença de la persona.

No obstant això, la situació de la població refugiada de Palestina i del territori Palestí ocupat (tPo) constitueix un clar exemple de la vulneració dels Drets Humans de manera sistemàtica: restriccions de moviment, bloqueig, demolicions d'habitatges, inseguretat alimentària, expropiació de terres i recursos, etc.

A través de la realitat i la situació humanitària de la població refugiada de Palestina i prenent com a marc de referència la Declaració Universal dels Drets Humans, es busca que es coneguen els drets humans i es treballa entorn dels mateixos en totes les seues dimensions, mitjançant les tècniques de dinamització que s'han detallat anteriorment. Per a això, a continuació es troba informació sobre el conflicte palestí-israelià des d'una aproximació històrica i la situació humanitària en el tPo, de manera que servisca com a fil conductor de les activitats.

El conflicte palestí-israelià

Una persona amb estatus de refugiada de Palestina és aquella (i els seus descendents) el lloc dels quals de residència era Palestina entre l'1 de juny de 1946 i el 15 de maig de 1948, i que va perdre la seua llar i mitjans de vida com a resultat de la guerra àrab - israeliana de 1948. Des de llavors, la població refugiada de Palestina ha passat a constituir el grup de població que durant més temps ha romàs en l'exili, més de 5 milions de persones durant més de 65 anys, una història plena d'adversitat i dignitat. Aquesta població segueix esperant amb anhel el retorn a les seues llars i el reconeixement de la seua tràgica història.

Nacions Unides va ser creada el 24 d'octubre de 1945, després que la seua Carta fundacional fos ratificada per Xina, França, la Unió Soviètica, Regne Unit, Estats Units i la majoria dels altres estats signataris. Una de les seues primeres missions va ser resoldre el conflicte a Orient Mitjà o la denominada qüestió Oriental. Des de 1922 Gran Bretanya exercia un mandat polític sobre el territori palestí durant el qual es va produir un flux d'immigració jueva, que va derivar en nombrosos conflictes. En 1947, amb un procés paralitzat i caracteritzat per la violència, Gran Bretanya delega el problema de Palestina en Nacions Unides.

Foto 5: Punt de distribució de racions d'aliments d'UNRWA en el campament de La Playa, Gaza. 1989. © Arxiu UNRWA / Munir Nasr

Balanç després del mandat britànic

Després de 25 anys sota el mandat de Gran Bretanya el panorama demogràfic de Palestina es va transformar completament.

El cens de població en Palestina va passar de 750.000 persones en 1922 a gairebé 1.850.000 persones a la fi de 1946. La població jueva va créixer un 725 %, elevant-se des del final de la Primera Guerra Mundial de 56.000 persones a 608.000. Aquesta població era principalment urbana, i entre el 70 i el 75 % se situava a les ciutats de Jerusalem, Jaffa, Tel Aviv, Haifa i voltants.

Els enfrontaments i els conflictes continuats entre la població dibuixaven un panorama i una sortida política complexa per a Palestina.

La partició del territori en dos estats, un d'àrab i un altre jueu, era contemplada per molts estats com la millor solució per a la realitat que s'estava vivint en aquest moment amb milers de refugiats jueus. Alguns estats, no obstant això, es negaven a la partició, posant en dubte la competència de Nacions Unides per a això.

Finalment, el 29 de novembre de 1947 es va aprovar la resolució 181 (II) que va recomanar la partició de Palestina en l'Assemblea General de Nacions Unides per 33 vots a favor, 13 en contra i 10 abstencions. El territori palestí havia de dividir-se en tres parts: un estat jueu, un altre àrab i Jerusalem que estaria controlada sota un règim internacional, i el Mandat Britànic, encara vigent, havia de retirar-se abans de l'1 d'agost de 1948. Tots dos estats estarien associats en una Unió Econòmica.

	Jueus	Àrabs i altres	Total
En el Estat jueu	498.000	407.000	905.000
En el Estat àrab	10.000	725.000	735.000
Ciutat de Jerusalem	100.000	105.000	205.000

Quadre 3: Distribució de la població en la zona en 1948.

La primera guerra àrab-israeliana i la població refugiada de Palestina

No obstant això, fent cas omís de la recomanació de Nacions Unides, el 14 de maig de 1948 Ben Gurion proclama unilateralment l'Estat d'Israel i comença una guerra amb els estats àrabs confrontants: Jordània, Egipte, Líban i Síria. Comença també l'èxode massiu de població palestina: a la fi de 1949, 726.000 persones havien abandonat les seues llars, això és la meitat de la població autòctona de Palestina. L'11 de desembre de 1948 l'Assemblea General de Nacions Unides va adoptar la resolució 194 (III), que serà fonamental en el cas de la població refugiada ja que contenia, entre unes altres, les següents disposicions:

"cal que es permeta als refugiats que ho desitgen tornar a les seues llars al més aviat possible i viure en pau amb els seus veïns, i s'han de pagar indemnitzacions a títol de compensació pels béns d'aquells que decidisquen no tornar a les seues llars i per tots els béns que hagen estat perduts o danyats, en virtut dels principis del dret internacional o en equitat, aquesta pèrdua o aquest dany ha de ser reparat pels governs o autoritats responsables."

Aquesta resolució de la qual emana el dret de tornada de la població refugiada de Palestina a les seues llars, s'ha reiterat cada any per part de l'Assemblea General des de 1948.

El final de la guerra arriba després de diversos intents de mediació per part de Nacions Unides. Així entre febrer i juliol de 1949 s'aconsegueix un acord d'armistici entre Israel, Egipte, Síria, Jordània i Líban com a pas previ a la pau. Israel va ocupar la major part de Palestina menys la Ribera Occidental del riu Jordà (Cisjordània), ocupada per la legió àrab de Jordània, i de la Franja de Gaza, ocupada per les forces egípcies. La frontera fixada per l'armistici d'aquesta guerra es denomina la Línia Verda.

En finalitzar la guerra, la població palestina s'enfronta a una forta crisi humanitària agreujada pel desplaçament de més de 700.000 persones. A partir de llavors commemoren la Nakba, terme àrab que significa "catàstrofe" utilitzat per designar a l'èxode massiu palestí. Milers de palestins van haver de fugir a altres països veïns (Jordània, Síria i Líban, principalment) o refugiar-se en altres ciutats o poblacions situades en el que avui coneixem com a territori

Palestí ocupat (Cisjordània i la Franja de Gaza), perderen les seues llars i els seus mitjans de vida. Aquestes persones i els seus descendents van passar a ser persones refugiades de Palestina.

Davant la situació d'emergència, el 8 de desembre de 1949 l'Assemblea General de les Nacions Unides aprova la creació d'una agència específica, UNRWA, per brindar suport i iniciar programes de desenvolupament amb la població refugiada de Palestina. UNRWA es crea mitjançant la resolució 302 (IV) de l'Agència i va començar les seues operacions l'1 de maig de 1950 amb un mandat inicial de tres anys que s'ha anat renovant any rere any. Una de les missions inicials de l'Agència era oferir recer a la població refugiada que en un primer moment s'allotjava en tendes de campanya en els camps de refugiats. Després de 10 anys des de l'inici de l'èxode palestí el Comissionat General d'UNRWA va anunciar en l'Assemblea General que totes les tendes de campanya s'havien de substituir per construccions sòlides.

En 1951 Israel signa i ratifica els Convenis de Ginebra del 12 d'agost de 1949. Són quatre convenis Internacionals que regulen el Dret Internacional Humanitari (DIH) el propòsit del qual és protegir a les víctimes en els conflictes armats. Protegeixen especialment a les persones que no participen en les hostilitats (civils, personal sanitari, membres d'organitzacions humanitàries) i als quals ja no poden seguir participant en les hostilitats (ferits, malalts, nàufrags, presoners de guerra).

Foto 6: Xiquets al campament de Khan Younis, a Gaza. Les tendes de campanya en aquest campament acabaven de ser reemplaçades per cases de ciment. 1955. © Arxiu UNRWA / Jack Madvo

No obstant això, des de 1967, l'estat d'Israel incomplirà de manera sistemàtica les seues obligacions com a potència ocupant en virtut del Dret Internacional Humanitari.

L'inici de l'ocupació israeliana de la Franja de Gaza i Cisjordània

En 1967 té lloc una nova guerra àrab-israeliana en la qual Israel s'enfronta a Síria, Egipte, Jordània i l'Iraq. Després del final de la guerra, Israel havia ocupat Cisjordània (incloent Jerusalem Est), la Franja de Gaza, els Alts del Golán i la Península del Sinaí. Mitjançant aquesta maniobra israeliana la majoria de la població palestina de Cisjordània i de la Franja de Gaza va quedar convertida en refugiada, prop de 350.000 persones, moltes d'elles per segona vegada, després d'haver buscat refugi en aquestes regions durant l'èxode de 1948.

Una vegada finalitzada la guerra Jordània i Egipte retiren els seus dominis respectius de Cisjordània i la Franja de Gaza. Així tots dos territoris es trobaran des de llavors sota un règim jurídic d'ocupació militar per part d'Israel.

El 22 de novembre de 1967 el Consell de Seguretat aprova la resolució 242, afirma que per al compliment de l'ONU es requereix la instauració d'una pau justa i perdurable a Orient Mitjà, que passa per la retirada de l'exèrcit israelià dels territoris ocupats durant el recent conflicte i el respecte i reconeixement de la sobirania i la integritat territorial i la independència política de cada estat de la regió, i el seu dret a viure en pau a l'interior de fronteres reconegudes i segures, a l'abric d'amenaques i actes de força.

Al juny de 1967 Israel i UNRWA signen un conveni denominat "Comay-Michelmores", mitjançant el qual Israel es compromet a cooperar amb UNRWA per facilitar la labor humanitària de l'Agència.

El Conveni recull explícitament l'aplicació de la Convenció de Ginebra de 1946 relativa als privilegis i immunitats de Nacions Unides.

En la Resolució 3236 (XXIX) del 22 de Novembre de 1974 de l'Assemblea General de Nacions Unides es reafirmen els drets inalienables del poble palestí (lliure determinació, independència, sobirania nacional, el retorn de la població refugiada a les seues llars, etc.).

En 1982 té lloc la primera guerra entre el Líban i Israel. El conflicte armat es va iniciar el 6 de juny de 1982 quan l'exèrcit israelià va envair el sud del Líban amb l'objectiu d'expulsar a l'Organització per a l'Alliberament de Palestina (OLP) d'aquest país. El Govern d'Israel va ordenar la invasió com a resposta a l'intent d'assassinat de l'ambaixador israelià en el Regne Unit, Shlomo Argov, per part del grup d'Abu Nidal.

Al setembre de 1982 té lloc la massacre en els campaments de Sabra i Shatila. Les milícies libaneses cristianes irrompen en els camps de refugiats i assassinen a centenars de palestins desarmats durant la guerra del Líban. Segons la Comissió Kahan, l'exèrcit israelià apostat en el Líban va ser indirectament responsable dels fets per no evitar les matances. Aquesta massacre va merèixer la qualificació d'acte de genocidi per part de l'Assemblea General a través de la seua resolució 37/123.

La Primera Intifada

En 1987 comença la primera Intifada, de 9 de desembre de 1987 a 13 de setembre de 1993. Es va estendre per tot el territori palestí i va arribar a ser conegut com la Intifada "Guerra de les pedres".

Es va caracteritzar per la desobediència civil per part de la població palestina. En aquest període es va produir el primer atac suïcida comés per Hamas (16 d'abril de 1993). La violència va decaure en 1991 i acabà amb els Acords d'Oslo (13 de setembre de 1993).

Els acords d'Oslo

Els acords d'Oslo també es van conèixer com la Declaració de Principis sobre un Govern Autònom Provisional Palestí.

Es van signar el 13 de setembre de 1993 entre el Govern d'Israel i l'OLP i fixen un full de ruta per a la consecució de la pau. Fruit d'aquests acords naix l'Autoritat Nacional Palestina (ANP), una organització administrativa autònoma que es va encarregar de governar de forma transitòria en Palestina. L'ANP va ser designada per al control administratiu i de la seguretat en determinades zones del territori Palestí ocupat. Oslo estableix 3 àrees diferents en tPo:

1. La zona A: el control administratiu i de seguretat per l'ANP. Comprén el 3 % de Cisjordània, i inclou huit ciutats palestines (Jenin, Nablus, Tulkarem, Qalqilya, Jericó, Ramallah, Belem i Hebron).
2. La zona B: és aquella on el control de l'ANP no és total. El control administratiu el té l'ANP i el control de seguretat de forma conjunta amb Israel. Estaria formada per una dotzena de regions rurals i totes les ciutats petites de població palestina. El conjunt de les zones A i B, amb prou feines 30 % del territori, concentren el 90 % de la població palestina de Cisjordània.
3. La zona C: és aquella que queda totalment sota control israelià. Aquest territori comprén el 70 % de Cisjordània i totes les colònies o assentaments israelians considerats il·legals pel Dret Internacional Humanitari.

La primera retirada de l'exèrcit israelià (zones A) es va produir al desembre de 1995, però no va ser completa. Els problemes van sorgir a la ciutat d'Hebron on fins avui resideix un grup de colons que ocupa el centre de la ciutat i que viuen protegits per l'exèrcit israelià.

Mitjançant Oslo, Palestina accepta les resolucions 242 i 338 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides per les quals renuncia a recórrer a la violència i reconeix el dret d'Israel a viure en pau i amb seguretat. Israel reconeix a l'OLP com a representant del poble palestí i afirma la seua disposició a continuar amb les negociacions de pau.

Oslo naix amb vocació de portar a una retirada gradual de les autoritats israelianes del tPo, cosa que mai es va arribar a dur a terme.

En 1996 se celebren les primeres eleccions palestines. Yasser Arafat obté la majoria de vots i al gener es converteix en el primer president de l'Autoritat Nacional Palestina. Al juny d'aquest any, el líder del Likud, Benjamin Netanyahu, guanya les eleccions a Israel.

La Segona Intifada

Al setembre de l'any 2000, en ple debat sobre el futur de Jerusalem, Ariel Sharon, capdavanter de l'oposició israeliana en aquell moment, visita l'Esplanada de la Roca i la Mesquita d'Al-Aqsa amb el permís de la seguretat palestina. Aquest gest es percep com una gravíssima provocació i va ser detonant de la tensió acumulada per l'ocupació israeliana.

L'endemà, en la pregària del divendres, centenars de joves musulmans van apedregar des de l'Esplanada de la Mesquita els fidels jueus congregats en el Mur. La policia israeliana va disparar matant set palestins. Els incidents es van estendre per tota la part àrab de Jerusalem. Com a resposta a aquest atac, i al cada vegada més deteriorat i empantanat procés de pau, Israel ocupa de nou alguns dels territoris que havia alliberat durant hores o setmanes.

En aquesta Intifada, es comença a generalitzar l'ús de les bombes suïcides. Els blancs d'aquests atacs suïcides van ser llocs freqüentats pels civils israelians com a centres comercials, restaurants i les xarxes de transport públic.

Davant la crisi generalitzada, UNRWA llança la seua primera crida d'emergència per a la Franja de Gaza i Cisjordània. A partir d'aquest moment i fins a l'actualitat, cada any se'n llançaran. Aquestes fan una anàlisi quantitativa de les necessitats humanitàries de la població refugiada de Palestina i de les diferents vulneracions de Drets Humans que es duen a terme en la Franja de Gaza i Cisjordània.

En 2001 Ariel Sharon és triat primer ministre d'Israel. Sharon no reconeix els acords i les negociacions en curs. Israel trenca les relacions amb Yasser Arafat i li prohibeix i impedeix eixir de Ramallah.

En 2002 hi ha una recrudescència del conflicte. El Consell de Seguretat de Nacions Unides aprova el 12 de març la resolució 1397 en la qual recolza la creació de l'Estat palestí. Israel ataca objectius de l'ANP per terra, mar i aire. La cimera àrab a Beirut adopta el pla saudita de Pau per a Orient Pròxim, que consisteix en la normalització de relacions entre el món àrab i Israel a canvi de la retirada israeliana dels territoris ocupats en 1967. Nacions Unides i Estats Units ho avalen, però Israel ho rebutja.

La Segona Intifada acabaria oficialment en 2005, encara que el bloqueig a ciutats palestines com Nablus s'estendria fins a 2007.

La construcció del Mur

Al·legant el “principi d'autodefensa” a causa dels atacs suïcides, el 23 de juny de 2002 Israel inicia la construcció del Mur. La seua estructura consisteix en un sistema de tanques i reixats al llarg d'aproximadament el 90 % del seu traçat, i en el 10 % restant adopta la forma d'un mur de formigó prefabricat d'entre uns 8-9 metres d'altura, creat amb mòduls individuals disposats un al costat de l'altre, i intercalats cada cert interval amb torretes per al control militar. El Mur s'estén aproximadament en un 20 % al llarg de l'antiga Línia Verda, la de les fronteres de 1948, i el 80 % restant en territori cisjordà més enllà de la Línia, endinsant-se en el mateix fins a 22 quilòmetres en alguns llocs, amb la finalitat d'incloure assentaments israelians densament poblats com, entre uns altres, Ariel, Gush Etzion, Emmanuel, Karnei Shomron, Guiv'at Ze'ev, Oranit i Maale Adumim.

Quan el Mur estiga acabat, aproximadament el 9,4 % del territori de Cisjordània, inclosa Jerusalem Est, quedarà aïllat per aquesta barrera i connectat a Israel. Una vegada finalitzat, s'estima que la seua longitud total siga de 712 quilòmetres. Aquesta longitud és més del doble de la longitud de la Línia Verda (312 km). Al juliol de 2013 el 62 % del mur estava construït, un 10 % estava en construcció i el 28 % restant estava previst però no executat (OCHA).

L'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar el 21 d'octubre de 2003 (amb 144 vots a favor, 4 en contra i 12 abstencions) una resolució sense caràcter vinculant proposta per Jordània en la qual s'instava a Israel a detenir la construcció de la barrera i a procedir al desmantellament de la part acabada. En aquesta resolució, l'ES-10/13, es va exigir que Israel detinguera i revertira la construcció del Mur al territori Palestí ocupat, inclosa Jerusalem Est i els seus voltants, ja que s'apartava de la Línia de l'Armistici de 1949 i era incompatible amb les disposicions pertinents del dret internacional.

D'altra banda, la Cort Penal Internacional, el 9 de juliol de 2004, a petició de l'Assemblea General de les Nacions Unides va emetre una opinió consultiva sobre les conseqüències jurídiques de la construcció d'un mur al territori Palestí ocupat afirmant el següent:

“Israel té l'obligació de posar fi a les seues violacions del dret internacional; té l'obligació de detenir immediatament les obres de construcció del mur que està elevat al territori Palestí ocupat, inclosa Jerusalem oriental i els seus voltants, desmantellar immediatament l'estructura allí situada, i derogar o deixar sense efecte immediatament tots els actes legislatius i reglamentaris amb ella relacionats”.

Foto 7: Vista del Mur en Qalqilya, Cisjordània. 2003. © Arxiu UNRWA / J. C. Tordai

El bloqueig en la Franja de Gaza

Fins a l'any 2005, l'estat d'Israel mantenia una ocupació física sobre la Franja de Gaza —tal com manté ara sobre Cisjordània, incloent la presència de l'exèrcit, assentaments de colons i altres mesures de pressió i control a l'interior de la Franja. L'any 2005, Ariel Sharon va ordenar el desmantellament dels assentaments, va retirar a l'exèrcit i va donar pas a una ocupació efectiva a través del control de l'espai aeri, marítim i terrestre, i un bloqueig socioeconòmic que segueix vigent en l'actualitat.

En les eleccions legislatives palestines de gener de 2006, promogudes per part de la comunitat internacional, Hamas va obtenir la majoria en tot el tPo amb 76 escons sobre els 43 del partit Al Fatah.

Malgrat guanyar les eleccions, Hamas va prendre el poder a la Franja de Gaza després de diversos mesos d'enfrontaments armats amb Al Fatah. Per la seua banda, Al Fatah va acabar ocupant les posicions del govern de Cisjordània. Com a conseqüència, es va dissoldre el Govern Palestí d'Unitat Nacional. En resposta a la presa de poder d'Hamas a Gaza, el Govern d'Israel va declarar la Franja de Gaza "territori hostil" i va donar llum verda al règim de bloqueig, incrementant les restriccions d'accés i moviment de persones i mercaderies, i reduint considerablement el subministrament de combustible i electricitat, la qual cosa unit a l'aïllament econòmic, social i geogràfic de la població va generar un context de crisi humanitària sense precedents.

El bloqueig imposat per Israel constitueix un càstig col·lectiu la imposició del qual viola el Dret Internacional Humanitari, més concretament el IV Conveni de Ginebra de 1949 relatiu a la protecció a les persones civils en temps de guerra:

TÍTOL III - ESTATUT I TRACTE DE LES PERSONES PROTEGIDES. SECCIÓ I - Disposicions comunes als territoris de les Parts en conflicte i als territoris ocupats.

Article 33 - Responsabilitat individual, càstigs col·lectius, pillatge, represàlies.

No es castigarà a cap persona protegida per infraccions que no haja comés. Estan prohibits els càstigs col·lectius, així com tota mesura d'intimidació o de terrorisme. Està prohibit el pillatge. Estan prohibides les mesures de represàlia contra les persones protegides i els seus béns.

Les ofensives militars en la Franja de Gaza

Entre el 27 de desembre de 2008 i el 18 de gener de 2009 va tenir lloc l'ofensiva militar israeliana Plom Fos. Durant tres setmanes l'exèrcit israelià va dur a terme desenes de bombardejos i incursions a l'interior de la Franja, deixant un saldo de 1.400 palestins i palestines morts i més de 5.000 persones ferides, la majoria d'elles civils.

El 12 de gener de 2009 el Consell de Seguretat, aprova la resolució 1860, en la qual demana que s'establisca un cessament el foc immediat, durador i plenament respectat, que conduisca a la retirada total de les forces israelianes de la Franja de Gaza i demana que s'asseguren el subministrament i la distribució sense traves de l'assistència humanitària, inclosos aliments, combustible i tractament mèdic, en tota la Franja.

Al novembre de 2012 va tenir lloc l'ofensiva militar Pilar Defensiu. Durant 8 dies, la Franja va ser atacada per aire, mar i amb tancs, afeblint encara més les infraestructures. Com a conseqüència, 12.000 palestins i palestines van ser desplaçats temporalment, 1.700 cases van ser destruïdes o seriosament danyades, i milers d'elles van sofrir danys menors. Va haver-hi 158 morts i 1.269 ferits.

El 7 de juliol de 2014, Israel llançava sobre Gaza l'operació militar denominada Marge Protector. Durant 50 dies van dur a terme una devastadora ofensiva per terra, mar i aire, produint un elevat nombre de morts i una destrucció massiva de llars i infraestructures civils (com la central elèctrica i el sistema d'aigua i sanejament) sense precedents a la Franja de Gaza, almenys des de l'ocupació de 1967.

Dels 2.220 morts, almenys 1.492 van ser civils, incloent 538 xiquets i xiquetes (339 xiquets i 199 xiquetes) i 299 dones. Molts dels atacs van produir múltiples morts en una mateixa família: es calcula que almenys 142 famílies han perdut a tres o més membres, la qual cosa suposa un total de 742 persones. Segons el Ministeri de Salut palestí, 11.231 persones van resultar ferides, de les quals almenys 3.374 són xiquets, 2.088 són dones i 410 ancians. En el costat israelià, 71 persones van perdre la vida, cinc d'elles civils, entre els quals hi

havia un estranger i un xiquet, i una dotzena de civils van resultar ferits pels coets i morters, dels quals sis van ser xiquets.

Segons OCHA i UNRWA, més de 145.000 cases han sofert danys de diferent magnitud, 94.000 de les quals pertanyien a refugiats de Palestina a Gaza, més del doble de les estimacions inicials. El nivell de desplaçament intern s'estima que va ser de 500.000 persones durant aquesta operació militar, el 86 % de les quals es va refugiar en les 81 designades per UNRWA com a refugis. A primers de 2016, 19.000 persones desplaçades internes seguien vivint en els refugis col·lectius d'UNRWA.

Si no es produeix un aixecament del bloqueig, es calcula que es tardaran més de 20 anys a reconstruir la Franja de Gaza. La reconstrucció del teixit social portarà més temps amb centenars de famílies destruïdes i les supervivents seriosament traumatitzades. Els més de 2.000 morts han deixat 1.500 xiquets i xiquetes orfes d'un o dels dos pares, molts ancians s'han quedat sols. El número de dones d'entre 60 i 69 anys vídues és del 40 %, elevant-se fins al 90 % entre les dones de més de 80 anys. Encara que es desconeix encara el nombre total de discapacitats que ha deixat aquesta ofensiva, es calcula que el 10 % quedarà amb alguna discapacitat física per a tota la vida (30 % d'ells, xiquets i xiquetes).

El territori Palestí ocupat en l'actualitat

Des del 29 de novembre de 2012 Palestina és reconegut com a estat observador no membre de les Nacions Unides. No obstant això, l'Autoritat Palestina (AP) no exerceix sobirania real sobre el territori, fronteres, espai marítim i aeri, ni sobre la població a la qual serveix.

Així, més de 65 anys després de la primera guerra àrab israeliana i que 720.000 palestins i palestines hagueren d'abandonar les seues llars convertint-se en refugiats, el futur del territori Palestí ocupat no presenta un escenari molt optimista.

Les polítiques i pràctiques israelianes associades al conflicte i l'ocupació estan portant a una fragmentació continuada en el tPo, minant qualsevol iniciativa de pau i d'estabilitat a la regió. La violència sistemàtica produeix alts índexs d'ansietat entre la població i inestabilitat social. A Cisjordània són habituals les incursions i la violència en els camps de refugiats per les forces de seguretat israelianes, així com els atacs dels colons israelians a la població palestina. La política d'ocupació israeliana porta a la destrucció de les propietats palestines, a la falta d'accés a les terres de cultiu i a la confiscació de terrenys per a la construcció d'assentaments, principalment en Àrea C i a Jerusalem Est. El 60 % de les estructures destruïdes en 2011 estaven situades en zones on es construiran futurs assentaments.

Actualment no existeix cap procés de pau ni de diàleg directe entre Israel i l'Ap. En aquestes condicions no cal preveure una ràpida solució al conflicte, sinó,

per contra, la continuació de la política de fets consumats desenvolupada per Israel, que inclou l'ampliació d'assentaments, els càstigs col·lectius, el setge de la Franja de Gaza i els tancaments arbitraris del tPo. Tot això porta a la conclusió que la crisi humanitària seguirà agreujant-se, mentre es retarda *sine die* la tornada a la taula de negociacions.

Annex III - La situació humanitària en el territori palestí ocupat (tPo)

En l'any 2015, la població en el territori palestí ocupat arriba als 4,74⁴ milions de persones (un 50,8 % són homes, i un 49,2 %, dones⁵). En Cisjordània, sota un règim d'ocupació militar, viuen 2,89⁶ milions de persones, mentre que en la Franja de Gaza, sotmesa a un bloqueig a l'entrada i eixida de béns i persones des de 2007, i igualment sota una ocupació militar, viuen 1,85 milions.

Entorn del 40 % de la població està per sota dels 15 anys d'edat i la taxa anual de creixement és del 2,9 %, una de les més altes de la regió. La densitat de població de la Franja de Gaza és una de les més altes del món: més de 4.000 habitants per km². La població refugiada registrada ascendeix, aproximadament, a 2,1 milions en el tPo, quasi la meitat del total, conformant el 33 % de la població de Cisjordània i el 76 % de la població de la Franja de Gaza⁷. Per la seua condició de refugiada, aquesta població és una de les més vulnerables al conflicte.

Les polítiques i pràctiques israelianes associades al conflicte i l'ocupació estan provocant una vulneració sistemàtica dels drets humans de la població refugiada de Palestina. En aquest context, la situació dels drets humans i les necessitats humanitàries de la població a les quals s'ha de respondre són diverses:

Restriccions al moviment de béns i persones

Les restriccions que s'imposen al moviment de la població palestina són tant físiques (llocs de control militar israelians —*checkpoints*—, blocs tallant les carreteres, entre altres) com a burocràtiques (limitacions als permisos per desplaçar-se i accedir a determinades àrees, la designació d'àrees restringides o tancades, entre altres). Combinades, aquestes restriccions impedeixen la comunicació amb el veïnat o familiars, alterant la seua vida familiar i social, i l'accés als serveis més bàsics i les seues terres de cultiu i altres mitjans de vida, així com agreugen la fragmentació de tPo. Aquestes limitacions imposades pel govern israelià s'incrementaren considerablement arran de la segona Intifada de setembre de 2000.

L'obstacle principal per al moviment a Cisjordània és el Mur. Amb un 62 % de la seua extensió construïda, el 85 % del traçat s'endinsa en territori cisjordà, confinant 11.000 palestins en allò que es denomina *Seam Zone*⁸ (Zona d'Exclusió).

El Mur obliga a unes 60 comunitats palestines, en les quals viuen 190.000 persones, a prendre rutes entre dues i cinc vegades més llargues per accedir a serveis bàsics com escoles o hospitals. Més de 90 comunitats palestines

4. OFICINA CENTRAL D'ESTADÍSTIQUES DE PALESTINA (PCBS de les sigles en anglés); *Palestinians at the end of 2015*, Palestinian Central Bureau of Statistics.

5. PCBS; *Press release on the International Women's Day on Tuesday (08/03/2016)*.

6. PCBS; *Palestinians at the end of 2015*.

7. UNRWA comptava en juny de 2014 amb 5.493.115 persones registrades en les seues cinc àrees d'operació (Síria, Jordània, Líban, Gaza i Cisjordània (territori Palestí ocupat)).

8. *Seam Zone* és un terme referit a l'extensió de terra en Cisjordània que es troba entre la línia de l'armistici de 1949, reconeguda internacionalment com Línia Verda, i el Mur.

que tenen terres dins o en les proximitats de 56 assentaments israelians o *outpost*⁹ sols poden accedir a aquestes terres coordinant-se prèviament amb les autoritats israelianes, generalment per un període limitat de dies durant la recollida de l'oliva¹⁰. Així mateix, la població palestina necessita un permís per accedir a les denominades "àrees tancades" situades entre el Mur i la Línia Verda. Una vegada concedit, només poden accedir per 85 portes assignades per a l'accés agrícola. Segons dades d'OCHA, el rendiment productiu de les oliveres que es troben en aquesta zona és un 60 % inferior al de les oliveres que es troben en el costat palestí del Mur¹¹.

D'altra banda, s'estima que a Cisjordània hi ha uns 543 obstacles que dificulten la llibre circulació, un 17 % dels quals són controls militars israelians (*checkpoints*) permanents o temporals¹². L'augment d'un 10 % en el nombre d'obstacles entre l'any 2015 i 2014 té a veure amb més restriccions en l'accés en les Governacions de Nablus i Hebron. En 2015, a la zona H2 d'Hebron, que representa el 20 % del total d'aquesta ciutat, on Israel exerceix total control, hi havia més de 95 obstacles físics a la mobilitat, incloent-hi 18 controls militars israelians permanents¹³. L'accés de més de 4.000 xiquets i xiquetes als 15 col·legis ubicats en la zona H2 es veu afectat per aquestes restriccions¹⁴.

Al voltant de 297.000 persones (el 27 % registrades com a població refugiada) viuen en les 532 àrees residencials de l'Àrea C, que comprén algunes de les comunitats més vulnerables de Cisjordània en termes humanitaris¹⁵. Aproximadament el 87 % de la vall del Jordà i de la ribera de la mar Morta roman com a àrea tancada a la població palestina, zona que en gran part està classificada com a Àrea C.

En el cas de la Franja de Gaza, el bloqueig imposat des de 2007 per Israel afecta els 1,8 milions d'habitants, la qual cosa suposa la negació dels drets humans més bàsics plasmats en la legislació internacional pel que fa al càstig col·lectiu. El bloqueig està portant a la reculada del desenvolupament de la població de Gaza, deteriorant les seues condicions de vida i disminuint el seu accés als serveis bàsics i infraestructures.

L'accés des de Gaza a l'exterior està restringit per tres encreuaments fronterers controlats per Israel (Erez i Kerem Shalom, per a persones i béns, respectivament) i Egipte (Rafah, per a persones). Les restriccions a l'exportació de béns des de la Franja de Gaza a Israel i Cisjordània, així com a les limitacions d'accés a les aigües territorials per a la pesca i a les terres de cultiu, impedeix el desenvolupament econòmic, desincentiva la inversió i perpetua els alts nivells de desocupació, inseguretats alimentària i dependència de l'ajuda.

9. Es denomina *outpost* els assentaments informals que s'instal·len com a pas previ a la construcció d'un assentament estable.

10. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview* 2014, març de 2015.

11. Ibid. Segons dades d'aquest informe, 9 d'aquestes portes romanen obertes diàriament, 13 setmanalment o estacionalment, i el 63 estacionalment.

12. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview* 2015, juny de 2016.

13. Ibid.

14. Ibid.

15. OCHA tPo; *Area C Vulnerability Profile*, 2014. Consulta http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_fact_sheet_5_3_2014_en_.pdf

L'encreuament fronterer amb Israel a través d'Erez roman tancat des de juny de 2007 per a tota la població palestina, excepte per a casos mèdics crítics i per a treballadors d'organitzacions internacionals. L'encreuament de Rafah amb Egipte s'obre de forma esporàdica amb el consentiment de les autoritats egípcies, que permeten creuar en tots dos sentits. Des del derrocament del president egipci Mohammed Morsi al juliol de 2013, s'ha limitat molt l'obertura d'aquest pas per a la població palestina.

El trànsit de mercaderies roman en menys del 45 % dels nivells anteriors a 2007, i queda a més molt limitat el comerç de béns produïts a la Franja amb els seus mercats històrics en Cisjordània. L'any 2015, isqueren al mercat internacional, cisjordà i israelià (aquest últim, per primera vegada des del bloqueig) 1.350 camions de productes (la majoria agrícoles)¹⁶ procedents de la Franja de Gaza a través del Kerem Shalom, comparat amb els 5.774 camions que eixien de Gaza al mercado israelià, cisjordà i internacional en l'any 2007.¹⁷

Després de l'última ofensiva israeliana sobre la Franja de Gaza el 2014 es va arribar a un acord temporal entre l'Autoritat Palestina i el govern d'Israel denominat Mecanisme de Reconstrucció de Gaza (Gaza Reconstruction Mechanism, GRM)¹⁸, facilitat per Nacions Unides, per a permetre l'entrada a Gaza de materials i maquinària de construcció per a la reparació i reconstrucció, considerant programes més que projectes individuals. Una Unitat formada pel Ministeri de l'Interior palestí, el govern d'Israel i l'Oficina del Coordinador Especial de Nacions Unides per al Procés de Pau d'Orient Mitjà (UNSCO) s'encarrega de donar suport a aquest Mecanisme. Així mateix, s'ha establert una Base de dades, gestionada per l'Autoritat Palestina, de les acreditacions concedides als projectes emmarcats en el mecanisme, constructors, i a proveïdors de materials i equips de construcció, i que done seguiment als materials sol·licitats i distribuïts a la Franja de Gaza. El Govern d'Israel participa també en aquest procés d'acreditació. Els materials de construcció representen el 59 % del total de les importacions de la Franja de Gaza¹⁹. A març de 2016, 78 dels 82 hospitals i centres de salut danyats durant aquesta ofensiva havien sigut reconstruïts o reparats, igual que 243 dels 259 col·legis danyats o destruïts.²⁰

En declaracions d'1 d'abril de 2015, Robert Turner, ex Director d'Operacions de UNRWA en la Franja de Gaza, va assenyalar que encara que el GRM és necessari, no pot substituir l'aixecament del bloqueig. "La reconstrucció de Gaza només pot desenvolupar-se si els recursos estan disponibles a través del GRM, si el bloqueig s'alça i la situació política s'estabilitza".

Com a conseqüència del bloqueig en la Franja de Gaza, un elevat percentatge de medicaments essencials no es troben disponibles. Els tractaments de malalties com a diabetis, esclerosi múltiple o càncer, entre unes altres, es veuen interromputs per absència de medicació. A causa d'aquestes manques, s'ha fet necessari derivar multitud de pacients a hospitals fora de la Franja per

16. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview 2015*, juny de 2016 i *Access of people and goods in 2015*, març de 2016.

17. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview 2014*, març de 2015.

18. <http://www.unsco.org/Gaza%20Reconstruction%20Mechanism%20Fact%20Sheet%20Sheet%209%20October%202014.pdf>

19. OCHA tPo; *Access of people and goods in 2015*, març de 2016.

20. OCHA tPo; *UNSCO Report to the Ad Hoc Liaison Committee*, 19 d'abril de 2016, en *Fragmented lives: Humanitarian Overview 2015*, juny de 2016.

a rebre el tractament adequat. Per a poder eixir de Gaza és necessari obtenir permisos especials de les autoritats israelianes per a creuar a través d'Erez o egípcies per a fer-ho a través de Rafah, la qual cosa incrementa encara més l'ansietat i l'angoixa de les persones malaltes. En els primers 9 mesos de 2015, es van aprovar el 80 % de les sol·licituds de permisos de pacients per a accedir a serveis de salut israelians o a Cisjordània a través d'Erez, el 5 % (780) van ser denegades i el 16 % (2.468) no van rebre resposta, per la qual cosa van perdre la seua cita mèdica i el seu tractament es va veure retardat. El 2015, van creuar a Egipte pel pas de Rafah 178 del total de 1.670 pacients referits pel Ministeri de Salut palestí a Egipte.²¹

La capacitat elèctrica necessària per a abastir la població gazatí s'estima en 350 megawatt (MW), però en l'actualitat no s'arriba ni a la meitat d'aquesta xifra. L'absència de combustibles i els danys en la central i en el sistema elèctric ha provocat que hi haja talls en el subministrament elèctric entre 12 i 18 hores al dia en la Franja de Gaza.

Demolicions d'habitatges i desplaçaments de la població

Articles de la Declaració Universal dels Drets Humans (1948)

12: Ningú serà objecte d'ingerència arbitrària en la seua vida privada, la seua família, el seu domicili o la seua correspondència, ni d'atacs a la seua honra o a la seua reputació. Tota persona té drets a la protecció de la llei contra tals ingerències o atacs.

17:

1. Tota persona té dret a la propietat, individual i col·lectivament.
2. Ningú serà privat arbitràriament de la seua propietat.

A Cisjordània, la desposessió i el desplaçament forçós s'estan incrementant de forma preocupant a causa de la confiscació de terres, a les restriccions a la construcció, a l'increment de la construcció d'assentaments, a plans de reubicació, a la demolició d'habitatges i/o estructures per a la generació d'ingressos (estables, etc.), entre altres.

Durant l'any 2015 va haver-hi un total de 523 demolicions de propietats pertanyents a població palestina a Cisjordània, principalment en Àrea C i Jerusalem Est, les quals van afectar a un total de 2.434 persones, 630 d'elles desplaçades²². Encara que el nombre d'estructures afectades per demolició ha disminuït en 2015 i en 2014 (591²³) en comparació amb 2013, el nombre de persones desplaçades a conseqüència d'aquestes demolicions es va veure incrementat

21. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview 2015*, juny de 2016 i *Access of people and goods in 2015*, març de 2016.

22. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview 2015*, juny de 2016.

23. PRESS RELEASE; *UN Resident and Humanitarian Coordinator calls for an immediate halt to demolitions and forced displacement in the West Bank*, 23 de gener de 2015.

en un 6 % el 2014 (1.177 persones²⁴) respecte a les xifres de 2013. Açò es deu a l'augment de demolicions d'estructures residencials. Segons informació proveïda per l'Administració Civil Israeliana, l'any 2014 les autoritats israelianes van expedir 911 ordres de demolició contra estructures palestines en Àrea C basant-se en la falta de permisos de construcció, de les quals només se'n van executar 36 (4 %), mentre que la resta de demolicions corresponen a ordres emeses en anys anteriors²⁵. Entre els anys 2010 i 2014, 33 de les 2.020 sol·licituds de construcció sol·licitades per població palestina vivint en Àrea C van ser aprovades per les autoritats israelianes.²⁶

La planificació restrictiva i la zonificació en l'Àrea C és un dels majors desencadenants del desplaçament forçós, juntament amb l'expansió dels assentaments i la violència que afecta la població refugiada i pastoral. Més de 7.500 beduïns i pastors palestins de 46 comunitats de la zona central de Cisjordània estan en risc de desplaçament forçat a causa del pla de reassentament de les autoritats israelianes. A l'agost de 2014, l'Administració Civil Israeliana (ICA en les seues sigles en anglès) va dipositar les línies del pla per a l'establiment d'una nova població prop de Jericó per a transferir a aquestes comunitats. Durant aquell any, ICA va demolir, va desmantellar o va confiscar unes 70 estructures d'habitatge i mitjans de vida en almenys 10 d'aquelles comunitats.

La pèrdua de les llars i el desplaçament forçós incrementen considerablement la dependència de l'ajuda humanitària de les famílies. En la Franja de Gaza, el 80 % de la població depèn de l'ajuda externa²⁷. L'impacte de Marge Protector de 2014 continua l'any 2016. Durant aquesta ofensiva, més de 145.000 llars van patir danys menors, unes 6.000 danys majors i unes 18.000 van ser destruïdes o presenten danys molt severos. A la fi de 2015, només el 15 % de les famílies desplaçades havia tornat a viure a les seues cases ja reparades. Més de 16.000 famílies (aproximadament 90.000 persones, 47 % dones/xiquetes i 53 % homes/xiquets, dos terços d'elles amb estatus de refugiades²⁸) segueixen desplaçades de les seues llars que van ser destruïts o greument danyats durant aquesta ofensiva. Un quart d'aquestes famílies viu en els enderrocs de les seues llars danyades.

Encara que oficialment no s'impedisca a les dones posseir habitatges o terres, tradicionalment són els homes els que han figurat com a titulars en els documents relatius a la propietat i és a través de les relacions amb els seus marits, pares i germans com les dones palestines asseguren la tinença d'habitatge. Açò fa que les dones siguin més vulnerables a perdre les seues llars després de la mort d'un membre masculí de la família (pare, marit) o després del divorci dels seus marits. Encara que el sistema legal islàmic de la *sharia* permet a les dones accedir a part de l'herència, en general, a la meitat del que correspondria a un descendent home, moltes dones s'enfronten a pressions fora dels tribunals perquè renunciïn als seus drets o accepten una part més xicoteta del que legalment els correspon.

24. PRESS RELEASE; UN Resident and Humanitarian Coordinator calls for an immediate halt to demolitions and forced displacement in the West Bank, 23 de gener de 2015.

25. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview 2014*, març de 2015.

26. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview 2015*, juny de 2016.

27. OCHA tPo ; *2015 Strategic Response Plan oPt*.

28. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview 2015*, juny de 2016.

Les dones que perden les seues llars i es veuen desplaçades per les situacions descrites perden l'espai que suposa el centre de les seues vides, on gaudeixen de la seua privadesa, autonomia, construeixen el seu teixit social i desenvolupen activitats de generació d'ingressos de xicoteta escala. Aquest impacte requereix d'una atenció especial.

Violència

Articles de la Declaració Universal dels Drets Humans (1948)

- 1: Tots els éssers humans naixen lliures i iguals en dignitat i drets i, dotats com estan de raó i consciència, han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres.
- 3: Tot individu té dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat de la seua persona.
- 5: Ningú serà sotmés a tortures ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradants.

Les amenaces a la seguretat i les violacions de drets humans són una constant, no solament a Gaza, sinó també a Cisjordània, incloent-hi Jerusalem Est. Durant 2015, van resultar ferides 15.477 persones palestines i 304 israelianes, i el nombre de víctimes mortals va ascendir a 169 palestines i 25 israelianes. Més del 90 % d'aquests incidents van succeir a Cisjordània, on s'ha produït el major nombre de víctimes mortals i ferides palestines en incidents amb les forces israelianes des de l'any 2005, segons dades recopilades per OCHA²⁹. L'any 2015, a Cisjordània, el nombre total de persones palestines ferides va ascendir a 14.053 i el nombre de víctimes mortals a 145 (8 dones, 4 xiquetes, 26 xiquets i 107 homes), enfront de les 6.028 ferides i 58 víctimes mortals de 2014, i les 3.180 ferides i 8 víctimes mortals de 2012. D'altra banda, el nombre de morts israelians igualment a Cisjordània i a Israel va ascendir a 25 el 2015.³⁰

La violència dels colons israelians cap a la població palestina en Cisjordània s'ha incrementat considerablement des de l'any 2009. Durant l'any 2014 van augmentar els incidents violents de colons que van donar com a resultat palestins morts i ferits, encara que es van reduir els incidents que van provocar danys en propietats palestines. Així mateix, el nombre d'incidentes palestins que van provocar morts israelians ha augmentat de forma considerable pel que fa a l'any anterior. El nombre de baixes per aquests incidents (persones ferides i víctimes mortals) va passar de 92 palestins i 39 israelians el 2013 a 105 palestins i 87 israelians l'any 2014³¹. L'any 2015 la violència dels colons va deixar 97 víctimes mortals palestines i danys a la propietat palestina en 130 ocasions³². El nombre d'arbres (principalment oliveres) danyats, arrancats o robats va ascendir a 11.254 enfront dels 9.390 del 2014.³³

29. Ibid.

30. Ibid.

31. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview 2014*, març de 2015.

32. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview 2015*, juny de 2016.

33. Ibid.

A finals de 2016, uns 6.000 palestins es trobaven detinguts sota el sistema israelià de presons; 442 d'ells, menors. Homes, joves i xiquets solen ser objecte de violència i detenció per part de les forces militars israelianes, abans que no dones i xiquetes. No obstant açò, les dones detingudes s'enfronten a desafiaments específics de gènere, inclòs l'accés inadequat a l'atenció mèdica, els riscos associats amb l'embaràs i donar a llum en la presó, i l'assetjament sexual. A més, després del seu alliberament, les dones són particularment vulnerables a l'estigmatització i a la marginació en les seues comunitats.³⁴

La majoria de la població palestina mostra símptomes d'ansietat i por a ser ferida o assassinada a través d'atacs aeris impredecibles. La majoria dels xiquets i xiquetes han estat exposats en major o menor intensitat al conflicte i han perdut algun familiar o conegut, la qual cosa els porta a patir alts nivells d'ansietat. El trauma ocasionat pels 50 dies d'ofensiva Marge Protector, el dolor causat per la pèrdua de éssers estimats, per les ferides i amputacions, com per la pèrdua de les llars, és immesurable. UNICEF calcula que 360.000 xiquets i xiquetes pateixen traumes severes a dia d'avui i necessiten suport psicosocial de manera urgent.³⁵

A més de la violència directa de l'ocupació israeliana, les dones palestines enfronten la violència derivada dels valors patriarcals de la seua pròpia societat. La prolongada crisi de protecció a conseqüència de l'ocupació i el bloqueig ha agreujat els valors patriarcals d'aquesta societat i ha exacerbat la violència de gènere en totes les seues formes. Molts homes se senten notablement frustrats, amb alts índexs d'ansietat, i amb una pèrdua absoluta de poder i autoritat a causa de les humiliacions constants i de la violència continuada que pateixen per part de l'exèrcit israelià, així com de les limitades oportunitats laborals i el nivell de desocupació, que els impedeix garantir el seu rol tradicional de proveïdors de les seues llars. Aquesta situació, sense justificar en cap moment la violència de gènere, ha contribuït, sens dubte, al seu increment.

Existeixen dades, però són limitades per a tenir una valoració completa de la prevalença, abast i conseqüències d'aquesta problemàtica ja que les dades estadístiques no són arreplegades amb una periodicitat i de manera sistemàtica. Segons l'Oficina Central d'Estadístiques de Palestina (PCBS), en el 2011 el 62 % de les dones casades entre 15 i 49 anys en el tPo van patir violència psicològica; el 23 % violència física; i l'11 % violència sexual, almenys una vegada a les mans de la seua parella. Els casos registrats de morts de dones per violència de gènere en tPo, van augmentar, de 12 l'any 2012, a 28 l'any 2013, segons l'oficina d'ONU Dones.

En general, les dones no denuncien la violència de gènere en ser considerat un assumpte privat de les famílies i els mecanismes de protecció que les emparen són molt limitats i poc coneguts. Segons dades del PCBS de 2011, davant d'una situació de violència de gènere, només el 0,7 % de les dones enquestades cercaria ajuda en institucions especialitzades (organitzacions de dones, serveis públics com a policia, etc.); la resta preferiria mantenir-se en silenci

34. OFICINA DE ONU MUJERES en tPo; *Access Denied: Palestinian Women's Access to Justice in the West Bank of the Occupied Palestinian Territory: Where are women? Where is women's accessibility to "justice"? Are there possibilities for justice in the context of military occupation?*, 2014.

35. OCHA tPo; *2016 Humanitarian Needs Overview*, novembre de 2015.

(65 %) i cercaria ajuda en la família (30 %). L'accés als serveis i les restriccions a la mobilitat en Àrea C i Jerusalem Est dificulten encara més que les dones supervivents de violència de gènere puguin rebre protecció. Les condicions de vida de les dones i xiquetes desplaçades internes en la Franja de Gaza, vivint en llars d'acolliment, apartaments de lloguer, en els enderroc de les seues llars destruïdes, etc., on tenen menys privadesa, augmenta la seua exposició a l'assetjament i la violència de gènere. Es calcula que unes 294.000 dones i xiquetes necessiten serveis d'atenció a la violència de gènere de caràcter legal, sanitari i psicosocial.³⁶

Hi ha evidència que la prevalença del matrimoni precoç de les xiquetes ha anat en augment en els últims anys, especialment en les comunitats que viuen una major situació de pobresa i amuntegament.³⁷ Segons dades de PCBS de 2014, el 28.6 % de les dones de la Franja de Gaza menors de 49 anys es van casar abans dels 18 anys i el 2.8 % abans dels 15 anys (a Cisjordània aquesta última dada és de l'1.6 %). Les condicions de vida precàries i l'amuntegament, particularment entre les persones desplaçades internes, juntament amb la pèrdua de mitjans de vida, porta a les famílies a recórrer a mesures com l'abandó de l'escola o el matrimoni primerenc de les xiquetes, vist com un mecanisme de protecció per a les xiquetes i un alleujament de la càrrega econòmica que suposa un membre menys dependent de la família.³⁸

La inseguretat en la vida de les persones desplaçades internes, la pèrdua de mitjans de vida, l'amuntegament i la pèrdua de les xarxes socials familiars creen un major sentit d'urgència per a casar les xiquetes adolescents a l'edat de 15 anys. Açò és percebut com una mesura de protecció per a les xiquetes, així com un alleujament de la càrrega econòmica que suposa un membre menys dependent de la família. El matrimoni precoç implica sovint que les xiquetes abandonen l'escola com a resultat de la pressió familiar o a pràctiques de l'escola.

Tenir estatus de refugiada de Palestina suposa enfrontar grans dificultats, però tenir a més una discapacitat agreuja aquestes dificultats i vulnerabilitats, especialment en el cas de les dones, xiquets i xiquetes. La discriminació, l'aïllament i l'exclusió fan que les persones amb discapacitat siguen més vulnerables a la violència, l'abús, l'abandó i l'explotació. Els xiquets i xiquetes amb discapacitat tenen de tres a quatre vegades més probabilitats de ser víctimes de la violència. Les xiquetes i dones amb discapacitat pateixen la violència, l'abús i l'explotació amb el doble de freqüència que les dones sense discapacitat, durant un període de temps més llarg, i pateixen lesions més greus com a resultat de la violència. Les dones solteres amb discapacitat tenen més probabilitats de patir discriminació i marginació.³⁹

36. 2016 Humanitarian Needs Overview, OCHA tPo, novembre de 2015.

37. ONU MUJERES Y OCHA tPo; *Needs of women and girls in humanitarian action in Gaza. Gender Alert for the 2016 Response Plan*, agost 2015, i *Early Marriage in Gaza: Causes and Impact, Palestine* (Draft), Women's Affairs Center, 2015.

38. ONU Mujeres i OCHA tPo; *Needs of women and girls in humanitarian action in Gaza. Gender Alert for the 2016 Response Plan*, agost de 2015.

39. UNRWA; *Supporting persons with disabilities. Disability Programme Fact Sheet*, 2016.

Articles de la Declaració Universal dels Drets Humans (1948)

3. Tot individu té dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat de la seua persona.

25. Tota persona té dret a un nivell de vida adequat que li assegure, així com a la seua família, la salut i el benestar, i especialment l'alimentació, el vestit, l'habitatge, l'assistència mèdica i els serveis socials necessaris; té així mateix dret a les assegurances en cas de desocupació, malaltia, invalidesa, viudetat, vellesa o altres casos de pèrdua dels seus mitjans de subsistència per circumstàncies independents de la seua voluntat.

Mentre que les limitacions en la circulació obstaculitzen l'accés a l'assistència sanitària de tota la població, dones, xiquets i xiquetes enfronten riscos particulars. La inseguretat alimentària i una dieta pobra en micronutrients comporta que el 70 % dels bebés entre 9 i 12 mesos, i un 35 % de les dones embarassades patisca anèmia.

La deficiència de ferro té un impacte directe en la morbiditat i mortalitat materna i fetal. Per primera vegada en les últimes cinc dècades, la taxa de mortalitat infantil en la Franja de Gaza ha augmentat (avui és de 22,4 per cada mil nascuts vius, mentre que l'any 2008 aquesta taxa era de 20 de cada mil). Els talls d'electricitat, la falta de medicaments i la dificultat per a introduir equips sanitaris fruit de l'ocupació i el bloqueig posa en risc la salut dels nounats, en particular durant les ofensives militars israelianes. Durant Marge Protector, 40.000 dones embarassades van quedar privades de l'accés als serveis de salut per les dificultats que comportava accedir als centres sanitaris.

El Mur obliga a unes 60 comunitats palestines a Cisjordània, en les quals viuen 190.000 persones, a prendre rutes entre dues i cinc vegades més llargues per a accedir a serveis bàsics com ara escoles i hospitals. Organitzacions humanitàries com UNRWA i l'Autoritat Palestina compten amb sistemes de clíniques mòbils per a atendre aquelles poblacions que no disposen de centres de salut propers o l'accés als quals es veu dificultat pel Mur o per qualsevol altre tipus d'obstacles. Els serveis d'atenció primària i hospitals en la Franja de Gaza són inadequats, sobretot per al tractament de malalties no transmissibles i cròniques, com a diabetis, hipertensió o càncer, que requereixen en alguns casos eixir de la Franja per a rebre tractament, amb les dificultats que açò comporta, com ja s'ha esmentat.

A Gaza, el trauma psicològic, la pobresa i la degradació del medi ambient té un impacte negatiu en la salut física i mental de la població. Segons dades de Gaza Community Mental Health Programme, Organització No Governamental palestina, el 51 % de la població menor i el 31 % de la població adulta de la Franja patia estrès postraumàtic després de l'ofensiva de Marge Protector.

Dret a l'Aigua potable (i al sanejament)

La Resolució 64/292 de l'Assemblea General de les Nacions Unides, de 28 de juliol de 2010,

va reconèixer de manera explícita "que el dret a l'aigua potable i al sanejament és un dret humà essencial per al ple gaudi de la vida i de tots els drets humans."

Només el 53 % de les llars en tPo estan connectats a la xarxa de sanejament i tractament d'aigües residuals (només 30 % de les comunitats d'Àrea C), amb els conseqüents problemes de salut que açò comporta. El preu de l'aigua s'ha disparat a causa de l'increment dels costos de transport i a la falta d'accés a les fonts tradicionals d'aigua.

S'estima que, a Cisjordània, aproximadament un milió de persones que viuen en 492 comunitats consumeixen menys de 60 litres al dia per persona, la qual cosa està lluny de les recomanacions de l'Organització Mundial de la Salut (OMS), de 100 litres diaris per persona. El consum d'aigua en la Franja de Gaza és de 90 litres per persona i dia, per sota dels índexs recomanats per l'OMS, aigua que a més presenta una baixa qualitat. Més del 90 % de l'aquífer està contaminat i no compleix els estàndards internacionals per al consum humà. L'aquífer de Gaza podria quedar inservible al 100 % l'any 2016 i el dany seria irreversible l'any 2020.⁴⁰

Més del 95 milions de litres d'aigües residuals, sense tractar o parcialment tractades, són abocades cada dia al Mediterrani, amb el conseqüent risc per a la salut i per al sector pesquer. El bloqueig a l'entrada de materials de recanvi i els continus talls elèctrics han impedit la construcció d'infraestructures d'aigua i sanejament.

El 40 % de les llars de Gaza reben aigua corrent entre unes 5-8 hores cada 3 dies a la setmana⁴¹. Açò afecta la capacitat de les dones de disposar de temps per a les seues pròpies necessitats i de desenvolupar activitats generadores d'ingressos. La divisió tradicional de rols fa que dones i xiquetes siguin les principals responsables de les tasques domèstiques, com el proveïment d'aigua, a les quals han de dedicar més temps.

40. UNRWA; *Gaza in 2020, a Liveable Place?*, agost de 2012.

41. OCHA tPo; *2016 Humanitarian Needs Overview*, novembre de 2015.

Articles de la Declaració Universal dels Drets Humans (1948)

1. Tota persona té dret a l'educació. L'educació ha de ser gratuïta, almenys pel que concerneix la instrucció elemental i fonamental. La instrucció elemental serà obligatòria. La instrucció tècnica i professional haurà de ser generalitzada; l'accés als estudis superiors serà igual per a tots, en funció dels mèrits respectius.
2. L'educació tindrà per objecte el ple desenvolupament de la personalitat humana i l'enfortiment del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals; afavorirà la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i tots els grups ètnics o religiosos, i promourà el desenvolupament de les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau.

L'educació és molt important per a la població palestina. La taxa d'alfabetització ascendeix al 96,4 % de la població palestina i el 22,7 % de la població major de 10 anys compta amb 13 anys d'estudi. El sistema educatiu palestí opera en un entorn caracteritzat per la inestabilitat permanent i la violència. Les operacions militars i les agressions dels colons es produeixen durant l'horari escolar i en alguns casos fereixen directament als xiquets i xiquetes.

A Cisjordània, a voltes xiquets i xiquetes han de creuar controls militars israelians o prendre camins més llargs que no solien portar més de 5 minuts per a envoltar obstacles diversos que els permeten arribar a l'escola. A més del temps, cal sumar-li els costos del transport. Trenta-nou escoles construïdes en la zona C estaven amenaçades de demolició segons OCHA a l'agost de 2013. Es calcula que el nombre de xiquets i xiquetes que abandonen l'educació en el dotzè grau és del 40 %.

En la Franja de Gaza, el bloqueig i els efectes de les ofensives militars israelianes Plom Fos i Marge Protector han generat nombroses necessitats en termes d'infraestructures. Abans de Marge Protector, hi havia una necessitat de 250 escoles noves, necessitat que s'ha vist augmentada davant els danys de diferent grau patits per escoles de UNRWA (83) i governamentals (189)⁴². Per a pal·liar aquesta mancança, el 80 % de les escoles governamentals i el 93 % de les de UNRWA fan tornos dobles⁴³. Les escoles properes a la tanca fronterera de Gaza estan especialment sotmeses a trets, per la qual cosa hi han resultat ferits 17 xiquets i xiquetes des de setembre de 2011. Per a assegurar la integritat dels menors, els pares i el personal de les escoles treballen per trobar rutes escolars segures encara que siguin més llargues. Malgrat aquestes mesures, un alt percentatge de xiquets i xiquetes presenta quadres d'ansietat i d'estrès com a conseqüència de la violència.

42. OCHA tPo; 2015 Strategic Response Plan oPt.

43. Ibid.

Articles de la Declaració Universal dels Drets Humans (1948)

22: Tota persona, com a membre de la societat, té dret a la seguretat social, i a obtenir, mitjançant l'esforç nacional i la cooperació internacional, tenint en compte l'organització i els recursos de cada Estat, la satisfacció dels drets econòmics, socials i culturals, indispensable a la seua dignitat i al lliure desenvolupament de la seua personalitat.

23:

1. Tota persona té dret al treball, a la lliure elecció del seu treball, a condicions equitatives i satisfactòries de treball i a la protecció contra la desocupació.
2. Tota persona té dret, sense discriminació alguna, a igual salari per desenvolupar el mateix treball.
3. Tota persona que treballa té dret a una remuneració equitativa i satisfactòria, que li assegure, així com a la seua família, una existència conforme a la dignitat humana i que serà completada, en cas necessari, per qualssevol altres mitjans de protecció social.
4. Tota persona té dret a fundar sindicats i a sindicar-se per a la defensa dels seus interessos.

25: Tota persona té dret a un nivell de vida adequat que li assegure, així com a la seua família, la salut i el benestar, i especialment l'alimentació, el vestit, l'habitatge, l'assistència mèdica i els serveis socials necessaris; té així mateix dret a les assegurances en cas de desocupació, malaltia, invalidesa, viduitat, vellesa i altres casos de pèrdua dels seus mitjans de subsistència per circumstàncies independents de la seua voluntat.

La seguretat alimentària és una de les majors preocupacions humanitàries en el tPo. No és una mera qüestió d'accés als aliments, sinó més bé una qüestió de poder adquisitiu i d'accés econòmic a l'alimentació. Com a exemple, una família a Cisjordània inverteix de mitjana el 55 % dels seus ingressos en alimentació, una xifra que baixa fins al 48 % a Gaza.

El 27 % de les llars de tPo (el 47 % de les llars a Gaza, el 16 % dels de Cisjordània, 39 % dels quals viuen en camps de refugiats i 32 % dels encapçalats per dones), un total d'1,6 milions de persones, pateix d'inseguretat alimentària⁴⁴ degut principalment a l'ocupació, el conflicte, les restriccions a la mobilitat de béns i persones, els preus elevats i la creixent desocupació.

Després de l'ofensiva de Marge Protector, OCHA calcula que el 73 % de la població de Gaza pateix inseguretat alimentària. S'estima que un 26,6 % de la població viu en absoluta pobresa (18,4 % a Cisjordània i 40,3 % a Gaza), amb menys de 3,5 dòlars diaris. Com a conseqüència, a la Franja de Gaza el 80 % de les llars depenen de l'ajuda humanitària.

44. OCHA tPo; 2016 Humanitarian Needs Overview (complete document and Dashboard), novembre 2015.

Segons dades de 2015, la taxa de desocupació és del 41,5 % a la Franja de Gaza i 15,4 % a Cisjordània. Aquesta taxa és particularment alta entre les dones (63,6 %), la població jove entre 15 i 29 anys (62 %), i les dones joves (82,6 %) a la Franja de Gaza⁴⁵. És, d'altra banda, la taxa de participació de les dones palestines en la força laboral del 19,4 % igualment molt baixa comparada amb la taxa d'homes que aconsegueix el 71,5 %. La desigualtat entre homes i dones també es reflecteix en la bretxa salarial: les dones palestines reben el 75,8 % del salari diari dels homes (PCBS, 2016).

Aproximadament el 50 % de la població palestina té deficiència de més d'un micronutriente. És particularment alarmant la situació de les joves adolescents de Gaza, un 72 % de les quals té dèficit de vitamina D i 64 % de vitamina A⁴⁶. La pujada dels preus i la baixada del poder adquisitiu ha portat a desenvolupar estratègies de supervivència com el consum d'aliments més barats i pobres en nutrients (56 % de la població de Gaza), la venda d'objectes personals, la reducció del número de menjars per dia (36 %) l'increment de l'endeutament de les famílies, l'abandó de l'escola per part dels menors (especialment les xiquetes), la reducció de la despesa en sanitat o la sobreexplotació dels recursos naturals, entre altres.

A Cisjordània, les restriccions en el moviment i a l'accés dels recursos de l'Àrea C, on es troba una part important de la terra i els recursos palestins, les demolicions d'estructures, l'expansió dels assentaments il·legals israelianes afecta i deteriora els mitjans de vida de la població palestina. En 2015, les demolicions i confiscació de mitjans de producció han doblat les de l'any 2014 (174 enfront de 81, respectivament), i 163 comunitats han reportat un descens en el seu accés a la terra, en la seua majoria en Àrea C i Jerusalem Est⁴⁷.

Els agricultors de la Franja de Gaza no tenen accés al 35 % de la terra cultivable disponible a causa de les restriccions d'accés imposades per Israel a les zones properes a la frontera (Àrees d'Accés Restringit, ARA són les seues sigles en anglés) i a la part nord de la Franja. Durant l'any 2015, van resultar 80 persones palestines mortes i 80 ferides en accedir a aquestes zones enfront de les 5 mortes i 143 ferides (sense comptar amb les víctimes de l'operació Marge Protector) de 2014⁴⁸. Els pescadors només poden endinsar-se sis milles nàutiques en el mar per pescar, la qual cosa representa una reducció del 73 % de l'àrea de pesca pactada en els Acords d'Oslo (20 milles nàutiques). L'any 2014, 59 pescadors van ser arrestats en el mar i 27 vaixells confiscats.

A pesar que la divisió tradicional de rols relega a les dones a l'espai domèstic i als homes al treball assalariat fos de la llar, l'alt nombre d'homes assassinats, ferits o a la presó ha portat al fet que les dones tinguen un paper molt més rellevant en la cura i l'aliment familiar, la provisió d'aigua i menjar, i l'accés a l'educació dels seus fills i filles. No obstant això, les dones palestines troben poc espai al mercat laboral formal, per la qual cosa moltes treballen en el

45. OCHA tPo; 2016: *Humanitarian Needs Overview*, OCHA tPo, novembre 2015 y *The Gaza Strip: The long-term impact of the 2014 hostilities on women and Girls*, desembre de 2015.

46. Ibid.

47. OCHA tPo; 2016: *Humanitarian Needs Overview*, novembre 2015

48. OCHA tPo; *Fragmented lives. Humanitarian Overview 2015*, juny 2016.

sector informal, com a agricultores, costureres o venedores, la majoria de les vegades en condicions precàries i freturoses de drets.

Després de l'ofensiva militar de 2014 a la Franja de Gaza, les dones i les xiquetes han assumit més responsabilitats, sentint-se moltes vegades sobrepassades per la situació, estressades o deprimides per les pèrdues sobtades o per aquest augment de responsabilitats. El dany a les terres agrícoles i de pasturatge durant aquesta ofensiva ha tingut un impacte significatiu en les oportunitats d'ocupació disponibles per a dones.

De vegades, les dones es converteixen en les titulars de la família (8 % de les llars de Gaza⁴⁹), mantenint als seus fills i filles econòmicament i emocionalment. Aquesta labor, relacionada amb la cura i la sostenibilitat de la vida, habitualment invisibilitzada, permet a les comunitats mantenir-se i afrontar els impactes de l'ocupació i bloqueig israelians. Al seu torn, aquest canvi de rols produeix o augmenta la depressió, l'estrés i el desapoderament dels homes per la seua incapacitat de proveir a la família de les necessitats més bàsiques, segons els ha ensenyat la societat patriarcal en la qual viuen, la qual cosa comporta moltes vegades a situacions de violència de gènere.

Dimensions de gènere del conflicte

Convenció sobre l'Eliminació de totes les formes de Discriminació Contra la Dona (CEDAW)

Article 1: A l'efecte de la present Convenció, l'expressió "discriminació contra la dona" denotarà tota distinció, exclusió o restricció basada en el sexe que tinga per objecte o resultat menyscar o anul·lar el reconeixement, gaudi o exercici per la dona, independentment del seu estat civil, sobre la base de la igualtat de l'home i la dona, dels drets humans i les llibertats fonamentals en les esferes política, econòmica, social, cultural i civil o en qualsevol altra esfera.

El conflicte en el tPo afecta de manera diferent a homes i dones, a xiquets i xiquetes, ja que té unes dimensions de gènere molt específiques. Mentre que els xiquets i els homes estan exposats a amenaces arbitràries a la seua integritat física, les dones i les nenes palestines s'enfronten a graus d'inseguretat alimentària més elevats, limitacions a la seua mobilitat, a una major dificultat d'accés a l'educació i als serveis de salut, així com a contínues situacions de violència de gènere, al trauma causat per la violència indirecta i a altres pràctiques socials nocives com la denegació o limitacions en el dret a l'herència i a la propietat, el matrimoni primerenc de xiquetes, entre altres.

Cal destacar l'impacte desproporcionat de les hostilitats d'estiu de 2014 (Marge Protector) en múltiples aspectes de la vida de les dones i les xiquetes a la Franja de Gaza. Això ha exacerbat les vulnerabilitats preexistents derivades del bloqueig israelià i de la discriminació contra les dones dins de la societat palestina.

49. ONU MUJERES Y OCHA tPo; *The Gaza Strip: The long-term impact of the 2014 hostilities on women and Girls*, desembre de 2015

De particular preocupació és la situació de les vídues, les dones i xiquetes desplaçades internes, amb discapacitat, les adolescents i les dones agricultores⁵⁰.

A pesar que la divisió tradicional de rols relega a les dones a l'espai domèstic i als homes al treball assalariat fora de la llar, l'alt nombre d'homes assassinats, ferits o a la presó ha fet que les dones, els xiquets i les xiquetes tinguin un paper molt més rellevant en l'assistència i el manteniment familiar. Moltes dones són les responsables d'assegurar els ingressos familiars, l'aigua, el menjar, l'habitatge i l'accés a l'educació dels seus fills i filles, malgrat no poder garantir-los protecció enfront de les situacions de violència i d'abús.

Amb el canvi de rols, molts homes se senten desapoderats, estressats o depressius per la seua incapacitat per proveir a la seua família de les necessitats més bàsiques. Això ha produït un increment de la violència de gènere —sexual, física i psicològica—, especialment en les llars. La meitat de les dones casades a la Franja de Gaza i el 75 % dels xiquets i xiquetes han manifestat haver sofert maltractaments per part dels seus marits o pares.

Malgrat les adversitats, les dones palestines són pilars que sostenen i construeixen la societat palestina. Aquesta sustentació es basa principalment en la resiliència que caracteritza a tota la població palestina en general i més concretament a les dones. La resiliència és un procés transformador pel qual es canalitzen els traumes soferts per minimitzar els impactes i sobreviure en el dia a dia amb la major dignitat possible.

Aquest treball de sustentació de la comunitat no el fan habitualment soles, sinó en col·lectiu. S'organitzen per defensar els seus drets, ja siga en organitzacions de la societat civil o comunitàries de base, els centres de dones dels camps de refugiats i altres moviments socials. Són agents actives de canvi, comparteixen, construeixen i creen coneixement, aliances i xarxes, cadascuna travessada per la seua pròpia realitat social, econòmica i cultural.

L'acció humanitària en el tPo

Fins i tot en l'escenari més optimista no sembla entreveure's cap avanç ni progrés polític en la resolució del conflicte. Els desplaçaments forçosos a l'Àrea C i Jerusalem Est, les demolicions de llars i infraestructures de serveis bàsics, com escoles, i el bloqueig a la Franja de Gaza fan que les comunitats més vulnerables, com la població refugiada, seguisquen depenent de l'ajuda humanitària per accedir als serveis essencials. No obstant això, la implementació de programes humanitaris a la Franja de Gaza, l'Àrea C, la *Seam Zone* i Jerusalem Est s'enfronta a nombroses limitacions a causa de les polítiques restrictives de l'estat d'Israel.

La crisi crònica que afronta la població en el tPo evidencia que l'acció humanitària és més necessària que mai per a l'assistència de les comunitats més vulnerables.

50. *Ibíd.*

L'accessibilitat és un dels requisits bàsics per a una acció humanitària efectiva. No obstant això, les organitzacions humanitàries s'enfronten en el tPo a multitud de restriccions que impedeixen de manera efectiva la provisió d'assistència i incrementen el cost econòmic i temporal dels programes humanitaris.

El desplaçament de personal humanitari i de béns a Cisjordània es complica a causa dels retards i les demandes de registre de vehicles de Nacions Unides i ONG en els llocs de control militar israelians, sobretot en els dels voltants de Jerusalem Est. En els primers nou mesos de 2012 s'estima que els actors humanitaris van perdre almenys 1.579 hores a causa de 412 incidents ocorreguts en els *checkpoints* israelians. L'acció humanitària també es veu ressentida pels retards en l'entrada de materials en els ports israelians, especialment d'aquells productes definits per Israel com a materials de doble ús.

Les limitacions a l'entrada i eixida del personal d'UNRWA a Cisjordània, especialment a Jerusalem Est i en la denominada *Seam Zone*, és un dels exemples de les fortes restriccions a la mobilitat imposades pel govern israelià. De fet, durant els primers nou mesos de 2012 va haver-hi 188 incidents amb el personal d'UNRWA a Cisjordània (incloent-hi Jerusalem Est), ja que els seus permisos d'entrada i sortida van ser denegats o retardats, la qual cosa equival a una pèrdua de 143 dies de treball. Les limitacions a la construcció de qualsevol infraestructura a l'Àrea C limiten l'assistència en serveis bàsics com a habitatge, escoles, clíniques o infraestructures per al tractament de l'aigua.

En 2011, l'Oficina per a la Coordinació d'Assumptes Humanitaris de Nacions Unides (OCHA, per les seues sigles en anglès) en el tPo va crear una xarxa denominada Humanitarian Country Team (HCT). L'objectiu d'aquest mecanisme interinstitucional format per diferents actors humanitaris és coordinar-se per respondre de manera ràpida i eficaç a la situació humanitària de la població més vulnerable. En aquest sentit, l'HCT es coordina amb UNRWA perquè siga aquesta agència la que se centre específicament a cobrir les necessitats humanitàries de la població refugiada en línia amb el seu mandat.

comité autonòmic
unrwa
comunitat valenciana

Agència de les Nacions Unides per als refugiats de Palestina.
www.unrwa.es